Ο Νοέμβρης ανήκει σε όλους, ο Δεκέμβρης σε κανέναν

Είναι ίσως τετριμμένο να λέμε κάθε φορά ότι ο Δεκέμβρης σήμερα είναι πιο επίκαιρος από ποτέ. Όμως σήμερα πράγματι μπορούμε να πούμε ότι ισχύει, βλέποντας την φιλελεύθερη αστική δημοκρατία, χρησιμοποιώντας ως δικαιολογία την κατάσταση εκτάκτου ανάγκης της πανδημίας, να καταφεύγει σε ένα ανερυθρίαστα αυταρχικό καθεστώς διακυβέρνησης. Η ΕΛΑΣ, που για χρόνια γκρίνιαζε πως τάχα μου οι κυβερνήσεις δεν της «έλυναν τα χέρια», επιτέλους βρήκε ευήκοα ώτα και μια κυβέρνηση πρόθυμη να την αφήσει ανεξέλεγκτη να προσάγει, να συλλαμβάνει ή να χτυπάει κατά το δοκούν – το αν έχεις δικαίωμα να κυκλοφορείς εν τέλει επαφίεται στο ευέξαπτο όργανο που θα συναντήσεις στον δρόμο και σε κανένα δικαιολογητικό μετακίνησης. Το αίτημα ενάντια στην αστυνομική αυθαιρεσία αρχικά και στην ίδια την κρατική καταστολή ευρύτερα παραμένει. **Μην ξεχνάμε πως πάνω απ' όλα το Δεκέμβρης ήταν ένας αντικρατικός αγώνας.**

Ο Δεκέμβρης είναι επίκαιρος γιατί ήταν ο αγώνας της ζωής ενάντια στον θάνατο. Πόσο μάλλον σε μία εποχή που οι ανακοινώσεις με αριθμούς αρρώστων και νεκρών είναι απλά μια καθημερινότητα και η κυβέρνηση προσπαθώντας να κρύψει άγαρμπα και χυδαία την παντελή της αδιαφορία της για την κοινωνία πανηγυρίζει με στατιστικές και δημιουργικές ασάφειες. Γιατί εδώ έχουμε λιγότερους νεκρούς από όσους έχει η παραδίπλα χώρα. Λες και ο πόνος του να χάνεις έναν δικό σου άνθρωπο είναι μικρότερος έτσι. Όμως η κυβέρνηση μπορεί να ενδιαφέρεται για πολλά πράγματα, όπως να διατηρήσει την θέση της ή να βρει κάποιον νέο κι ευφάνταστο τρόπο να χρηματοδοτήσει με ζεστό κρατικό χρήμα κάποιον κουμπάρο entrepreneur, σίγουρα όμως δεν ενδιαφέρεται για τους ανθρώπους και αν αυτοί θα ζήσουν, στο σημείο που αυτό δεν δημιουργεί πρόβλημα στην ύπαρξη της. Ας θυμόμαστε λοιπόν αυτό που έδειξε ο Δεκέμβρης: τα κράτη δολοφονούν είτε με σφαίρες, είτε από εγκληματική ανευθυνότητα.

Την ίδια στιγμή που το ήδη διαλυμένο από την οικονομική κρίση ΕΣΥ καταρρέει υπό το βάρος της πανδημίας, ελλείψει προσωπικού και υλικών μέσων η κυβέρνηση θεωρεί σημαντικότερο να ενισχύσει τις δυνάμεις καταστολής, με αθρόες προσλήψεις ειδικών φρουρών. Ενώ χιλιάδες εργαζόμενοι στοιβάζονται στα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς, μετατρέποντάς τα σε εστίες υπερμετάδοσης του κορωνοϊού, η Νέα Δημοκρατία αρνείται πεισματικά να δώσει έστω κι ένα ευρώ για την αγορά λεωφορείων, προτιμώντας να δώσει δισεκατομμύρια σε στρατιωτικούς εξοπλισμούς. Εκατομμύρια σπαταλούνται σε ανοησίες όπως «Μεγάλος Περίπατος» και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, που φυσικά φροντίζουν για την επικοινωνιακή θωράκιση της κυβέρνησης των Άριστων.

> *Η αμφισβήτηση του κράτους όπως προβλήθηκε στην εξέγερση του Δεκέμβρη όχι μόνο είναι επίκαιρη, αλλά ίσως είναι ταιριάζει ακόμη καλύτερα στις ημέρες μας. Γιατί πρέπει επιτέλους να γίνει αντιληπτό πως το κράτος μπορεί να έχει πολλές έγνοιες, αλλά καμία από αυτές δεν αφορά πραγματικά τους πολίτες του.*

Σε μία περίοδο παρατεταμένης ύφεσης των κοινωνικών κινημάτων, ο Δεκέμβρης μπορεί να δώσει και πάλι την ώθηση εκείνη που δόθηκε και στο τόσο μακρινό φαινομενικά 2008. Τότε που μια ολόκληρη γενιά νέων ανθρώπων πολιτικοποιήθηκε αντικρίζοντας το πιο ωμό πρόσωπο της κρατικής καταστολής. Τότε που δομές αλληλεγγύης και φορείς πολιτικοποίησης από-τα-κάτω και μακριά από τις κομματικές γραφειοκρατίες, εμφανίστηκαν σε όλη την χώρα, με λαμπρότερο το παράδειγμα του Μικρόπολις στην Θεσσαλονίκη.

Ας πάρουμε δύναμη από τις διαδηλωσεις στις ΗΠΑ για την δολοφονία του George Floyd, στην Πολωνία ενάντια στην απαγόρευση των εκτρώσεων και αυτές τις μέρες στην Γαλλία ενάντια στο νομοσχέδιο για την απαγόρευση βιντεοσκόπησης των μπάτσων και θα αναγνωρίσουμε την συλλογική μας δύναμη. Η γενιά του Δεκέμβρη είναι εδώ και είναι στο δικό της χέρι μαζί με την υπόλοιπη κοινωνία να διαλύσει από τα θεμέλια την κανονικότητα που πάει να επιβάλει η Νέα Δημοκρατία, με τελικό πάντα στόχο

να διανύσουμε την απόσταση μεταξύ αυτού που υπάρχει με αυτού που μπορεί να υπάρξει για να φτιάξουμε μαζί έναν κόσμο ελεύθερο.

Συντακτική Ομάδα Βαβυλωνίας

Σχόλια πάνω στην ερμηνεία του Δεκέμβρη

των Μιχάλη Κούλουθρου και Αντώνη Φλέγκα

Η εξέγερση του Δεκέμβρη του 2008 διαμόρφωσε καθοριστικά τον δημόσιο λόγο στην Ελλάδα. Ο Δεκέμβρης υπάρχει στις πολιτικές αναφορές όλων ανεξαιρέτως των πολιτικών δυνάμεων, ενώ έχει λειτουργήσει, καθ' όλη τη δεκαετία που ακολούθησε, ως αντικείμενο επίκλησης, τόσο για εκείνους που τον αντιμετώπισαν με αισθήματα καταδίκης, όσο και για εκείνους που προσπάθησαν να τον οικειοποιηθούν και να ανιχνεύσουν σ' αυτόν απελευθερωτικές προοπτικές. Η προσπάθεια να ερμηνευθούν τα γεγονότα αποδείχτηκε δύσκολη, κάτι που μαρτυρά το πόσο πρωτόγνωρα ήταν τα όσα συνέβησαν, καθώς και το πόσο πόλωσαν τις πολιτικές οπτικές ανθρώπων και πολιτικών χώρων. Μέχρι σήμερα, αν ξεφυλλίσει κανείς τη βιβλιογραφία γύρω από τον Δεκέμβρη του '08 θα διαπιστώσει πόσο μεγάλες είναι οι αποκλίσεις και οι διαφωνίες ακόμη και για τα πιο θεμελιώδη ζητήματα που προκύπτουν.

«Προλεταριακή εξέγερση», «ξέσπασμα βίας και ανομίας», «έκφανση της κουλτούρας της Μεταπολίτευσης», «εξέγερση της νεολαίας», «σπασμωδική αντίδραση στην αστυνομική αυθαιρεσία», «ημιτελής επανάσταση», «αντιεξουσιαστική εξέγερση», «σύμπτωμα της κρίσης αντιπροσώπευσης στα σύγχρονα κράτη», «σύμπτωμα της απώλειας νοήματος», «σύμπτωμα γενικευμένης κρίσης αξιών», «δείγμα της

κρίσης του εκπαιδευτικού συστήματος»: Τα παραπάνω είναι μερικά μόνο από τα σχήματα, με τα οποία επιχειρήθηκε η προσέγγιση του Δεκέμβρη του 2008. Είναι προφανές ότι οι αναγνώσεις και οι ερμηνείες βρήκαν στον Δεκέμβρη ένα μάχιμο πεδίο, και σε πολλές περιπτώσεις τον αντιμετώπισαν ως καμβά, πάνω στον οποίο αποτύπωσαν τις δικές τους πολιτικές αγωνίες. Καμιά φορά οι αναλύσεις ξεπέρασαν τις διαστάσεις των πραγματικών γεγονότων ή υποτίμησαν πλευρές του φαινομένου, προκρίνοντας άλλες ως πιο αξιόλογες και σημαντικές. Αυτό φυσικά δεν είναι εξαρχής κατακριτέο: είναι εγγενές χαρακτηριστικό του πολιτικού λόγου να κατηγοριοποιεί και να ιεραρχεί τα δεδομένα της πραγματικότητας και να τα καταχωρεί σε περιοχές νοήματος, προκειμένου να μπορέσει να τα διαχειριστεί, να τα αναλύσει και να ανιχνεύσει τις δυναμικές και τις προοπτικές τους. Αυτό, ωστόσο, ενέχει πάντα τον κίνδυνο η κριτική να καταλήγει σε μια απλή ανακύκλωση των ερμηνευτικών εργαλείων, τα οποία αντί να τροφοδοτούνται από την πραγματικότητα, την προσαρμόζουν κατά το δοκούν στα σχήματά τους.

Στο παρακάτω κείμενο επιχειρούμε να εξετάσουμε δύο βασικές κατευθύνσεις που χρησιμοποιήθηκαν για να προσεγγιστεί ο Δεκέμβρης του ’08 ως πολιτικό και κοινωνικό φαινόμενο. Δεν εξαντλήσαμε τις παραπομπές και τις αναφορές στη βιβλιογραφία, καθώς θεωρήσαμε ότι κάτι τέτοιο θα ήταν άχαρο. Περισσότερο προχωρήσαμε σε έναν επιλεκτικό σχολιασμό σημείων και κειμένων, το σκεπτικό των οποίων θεωρήσαμε ότι αντιπροσωπεύει ευρύτερες τάσεις στον σχολιασμό του Δεκέμβρη.

Στο κυνήγι των υποκειμένων

Μία πλειοψηφική και μάλλον «διακομματική» ερμηνεία για τα γεγονότα του Δεκέμβρη ήταν αυτή που απέδιδε το ξέσπασμα κυρίως στις οικονομικές μεταβολές, που είχαν αρχίσει να αποτυπώνονται στην ελληνική κοινωνία ήδη από τα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας. Η παραπάνω ερμηνεία αντιμετώπισε τον Δεκέμβρη ως προμετωπίδα, της επερχόμενης κατάρρευσης της ελληνικής οικονομίας και της υποβάθμισης των συνθηκών ζωής μεγάλου μέρους της κοινωνίας. Πολλοί συγγραφείς επιχείρησαν να

διακρίνουν στον Δεκέμβρη οικονομικές αντιθέσεις ή να τον εντάξουν στο φάσμα μιας ευρύτερης ταξικής αντιπαράθεσης. Βέβαια, η εξέγερση του Δεκέμβρη δεν είχε ως επίκεντρο εργατικά σωματεία και εργασιακούς χώρους, πράγμα που ώθησε πολύ συχνά τις ερμηνείες να ακροβατήσουν σε κοινωνιολογικές ή κοινωνιολογίζουσες περιγραφές υποκειμένων, μάλλον λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι η περιγραφή των υποκειμένων ισοδυναμεί και με την περιγραφή της εξέγερσής τους.

Για παράδειγμα στο βιβλίο του Δ. Παπανικολόπουλου *Δεκέμβρης 2008: Ανάλυση και ερμηνεία* παρουσιάζεται ένα σχήμα, με βάση το οποίο κομβικό σημείο αναφοράς των γεγονότων είναι το «ισοζύγιο μεταξύ των προσδοκιών και της πραγματικότητας». Σύμφωνα με αυτό μία μαθητική γενιά υπομένει τις «δοκιμασίες του εκπαιδευτικού συστήματος» έχοντας ως ορίζοντα την «ελευθερία της φοιτητικής ζωής» και την «κοινωνική κινητικότητα με βάση το πτυχίο». Οι προσδοκίες, όμως, αυτές εξαιτίας της νεοφιλελεύθερης αναδιάρθρωσης καταρρίπτονται, δημιουργώντας έλλειψη σιγουριάς ή και βεβαιότητα ότι οι οικονομικές συνθήκες θα κατευθύνονται συνεχώς προς το χειρότερο. Έτσι, η δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου έρχεται να επισφραγίσει συμβολικά

τη «δολοφονία των ονείρων της νεολαίας». Ανάλογη είναι και η τοποθέτηση για τους φοιτητές, τους νεαρούς εργαζόμενους και εν γένει τους εξεγερμένους.[1]

Το πρόβλημα που διακρίνουμε σε πρώτη ανάγνωση είναι ότι, όποτε η παραπάνω ανάλυση προσκρούει σε δεδομένα που θα μπορούσαν (δυνητικά) να τη θέσουν ενώπιον προβλημάτων, τα δεδομένα αυτά υποβαθμίζονται με τη χρήση αφηρημένων θεωρητικών σχημάτων:

«*Στο σημείο αυτό θέλω να ανοίξω μια παρένθεση για να προλάβω μια ένσταση που αφορά τη συμμετοχή και νέων από ευκατάστατα στρώματα της κοινωνίας μας* […]. *Η αλλοτρίωση από τα μέσα παραγωγής και το τελικό προϊόν, είτε αφορά την οικονομική είτε την πολιτική είτε την ιδεολογική είτε την πολιτιστική δραστηριότητα, αφορά τους πάντες*».[2]

Αυτό δεν θα ήταν αναγκαστικά πρόβλημα, αν επιχειρούνταν η ξεκάθαρη σύνδεσή τους με τα γεγονότα του Δεκέμβρη, κάτι που ωστόσο δεν γίνεται πειστικά.

Δική μας πρόθεση δεν είναι φυσικά να απορρίψουμε οποιαδήποτε οικονομικο-κοινωνική διάσταση στην ερμηνεία της εξέγερσης. Το βαθύτερο πρόβλημα, ωστόσο, είναι η μονοδιάστατη και μηχανιστική χρήση αυτού του σχήματος, το οποίο διαπνέει το σύνολο του βιβλίου. Σε πρώτο βαθμό δεν γίνεται προσπάθεια να οριστούν οι «δοκιμασίες του εκπαιδευτικού συστήματος» και οι επιδράσεις τους στους μαθητές. Οι μαθητές λειτουργούν υπό το βάρος του ισοζυγίου προσδοκιών-πραγματικότητας, αλλά και τα δύο αυτά ανιχνεύονται κάπου στο μέλλον τους, καθώς ως αυριανοί εργαζόμενοι-άνεργοι δεν θα γνωρίσουν πλήρωση των προσδοκιών τους. Δεν γίνεται, όμως, η ανάλογη προσπάθεια να εξεταστεί η κατάστασή τους ως σημερινών μαθητών, παρά μόνο αρνητικά, ως θυσία προς ένα αόριστο μέλλον. Είναι εξαιρετικά αμφίβολο (ή τουλάχιστον καθόλου αυτονόητο) άλλωστε ότι η αγωνία για το μέλλον βρίσκεται με τέτοια ένταση στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος ή των κινήτρων ενός ανθρώπου 15-17 χρονών.

Έτσι η συζήτηση για τον Δεκέμβρη μετατρέπεται σε μια υπόθεση

εργασίας συμπεριφορικής ψυχολογίας, όπου «η κυβέρνηση της ΝΔ, το ΠΑΣΟΚ, το κεφάλαιο, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ή, με λίγα λόγια, το "σύστημα"» δεν κομίζει τα θετικά ερεθίσματα, προκειμένου να επιτύχει την επιθυμητή συμπεριφορά των υποκειμένων. Συνεπώς, «η νεολαία (μαθητές, σπουδαστές, νέοι και νέες), οι εργαζόμενοι, οι μετανάστες, το "λαϊκό κίνημα"» βρίσκονται με μαθηματικούς όρους σε εύφορο έδαφος για εξέγερση.[3]

Ανάλογα ερμηνευτικά προβλήματα βρίσκουμε και στο βιβλίο του Δ. Παπαδάτου-Αναγνωστόπουλου *Ο μαυροκόκκινος Δεκέμβρης*, αν και εδώ η ανάλυση είναι πιο πλουραλιστική:

«[…] *ο Δεκέμβρης είναι, γίνεται εξαρχής, υπόθεση των υποτελών τάξεων: Κι ας μένει έξω από τους εργασιακούς χώρους. Κι ας μην πρωταγωνιστούν εργάτες και εργάτριες σε αυτόν. Κι ας μην είναι αντανάκλαση της κρίσης* […] *Οι μεν κρίσεις στις καπιταλιστικές κοινωνίες είναι αποτελέσματα μιας καπιταλιστικής «κανονικότητας» που κάποιοι ήδη υφίστανται από πριν, όχι κεραυνοί εν αιθρία• η δε βασική αντίθεση στο πλαίσιο της καπιταλιστικής «κανονικότητας», η αντίθεση μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας, δημιουργεί με τη σειρά της διαφορετικές αντιθέσεις, κάποιες από τις οποίες αναδεικνύονται κύριες ανά συγκυρία. Η αντίθεση στην αστυνομική βία είναι μια τέτοια περίπτωση*».[4]

Και πάλι, ένα γενικό θεωρητικό σχήμα έρχεται να αμβλύνει τις γωνίες που η ερμηνεία του συγγραφέα αφήνει ακάλυπτες. Η «αντίθεση στην αστυνομική βία» (όπως και καθετί άλλο απ΄ ό,τι φαίνεται) λειτουργεί εκ των πραγμάτων ως υπο-περίπτωση και μετωνυμία της «αντίθεσης κεφαλαίου και εργασίας». Ωστόσο, το ότι κάποιος αποδέχεται πως αυτή είναι η βασική αντίθεση στο πλαίσιο του καπιταλισμού, δεν σημαίνει ότι μπορεί να σπρώχνει καθετί που συμβαίνει, κάτω από το χαλί αυτής της προσέγγισης ή τουλάχιστον δεν μπορεί να το κάνει χωρίς επιχειρηματολογία. Άλλωστε η λειτουργικότητα τέτοιων σχημάτων κρίνεται ακριβώς στο κατά πόσο μπορούν να αντέξουν υπό το βάρος των πραγματικών δεδομένων και να τα περιγράψουν.

Εν τέλει μένει το ερώτημα: Τι πετυχαίνουμε όταν περιγράφουμε (αν πράγματι τις περιγράφουμε) τις αντικειμενικές ή υποκειμενικές συνθήκες των υποκειμένων που συμμετέχουν σε μια κινητοποίηση; Αρκούν οι κοινωνιολογικές ή οι κοινωνιολογίζουσες αναφορές, για να αντλήσουμε από αυτές τελεσίδικα συμπεράσματα γύρω από την ερμηνεία ενός γεγονότος όπως ο Δεκέμβρης; Εδώ θα παραθέσουμε απλά ένα άλλο απόσπασμα από το βιβλίο του ΔΠΑ, το οποίο θα θέλαμε ίσως να είχε αναπτυχθεί περισσότερο:

«*Αν οι χώροι στους οποίους διαχέεται ο Δεκέμβρης δεν «περιέχουν» απλά τους ανθρώπους και τις δράσεις τους, είναι γιατί συχνά μέσα από την εξέγερση μετασχηματίζονται οι ίδιοι.*»[5]

Η κρίση του νοήματος και η κρίση της ευταξίας

Μία από τις δημοφιλέστερες γραμμές ανάλυσης του Δεκέμβρη ήταν η ανάγνωση των γεγονότων υπό το πρίσμα μιας «κρίσης αξιών» ή μιας «απώλειας νοήματος», που πλήττει τις νέες γενιές αλλά και τους μηχανισμούς κοινωνικής ενσωμάτωσής τους. Οι κριτικές αυτές εντόπισαν ένα πρόβλημα στον τρόπο, με τον οποίο θεσμοί όπως το εκπαιδευτικό σύστημα ή η ελληνική οικογένεια (δεν) μεταδίδουν τις πολιτιστικές, αξιακές και ηθικές φόρμουλες κοινωνικής συμβίωσης και ζωής στους αυριανούς πολίτες. Η γραμμή αυτή αποτέλεσε τρόπον τινά το αντίπαλο δέος στις πιο κοινωνιολογίζουσες και οικονομικοκεντρικές προσεγγίσεις, όπως αυτές που συζητήσαμε παραπάνω (αν και δεν έλειψαν και οι προσπάθειες συγκερασμού των δύο οπτικών). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αναδείχθηκε μία συντηρητικής υφής αρθρογραφία και βιβλιογραφία (που συχνά ωστόσο ανιχνεύεται και σε αριστερές τοποθετήσεις), που ξεκινώντας από αυτή την αφετηρία, κατέληγε στην απαξίωση και την απονομιμοποίηση των εξεγερμένων, των οποίων η δράση εξετάστηκε υπό το πρίσμα της παρακμής. Όπως γράφει ο Ν. Σεβαστάκης:

«*Η πρόταξη των ηθικοπολιτισμικών διαστάσεων της κρίσης την ίδια στιγμή που ως ερμηνευτικό νεύμα –στη βάση του ελέγχου των*

ετοιμοπαράδοτων ιδεολογημάτων και των κοινωνιολογιών της κρίσης– θα μπορούσε ίσως να εμπλουτίσει δημιουργικά τη συζήτηση, εγγράφηκε, κατά κανόνα, στην πιο σκληρή εκδοχή του «κόμματος της Τάξης», όποια εντέλει και αν είναι αυτή η τάξη. Και έτσι ακυρώθηκαν όποιες κριτικές προθέσεις θέλησαν να υπερβούν τις εύκολες πολιτικές και κοινωνικές αναγωγές».[6]

Ως επακόλουθο αυτής της ταύτισης των προβληματισμών γύρω από τις πολιτισμικές και αξιακές πηγές του ξεσπάσματος με συντηρητικές και απορριπτικές για την εξέγερση τοποθετήσεις, ένα μεγάλο τμήμα των ανθρώπων που είδαν στον Δεκέμβρη χειραφετητικές προοπτικές και έγραψαν γι' αυτόν, αρνήθηκαν να συζητήσουν τέτοιες διαστάσεις. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Δ. Παπανικολόπουλου, ο οποίος αναφέρει:

«*Από την άλλη δεν θα συνυπέγραφα την άποψη πολλών σχολιαστών των γεγονότων του Δεκέμβρη σύμφωνα με την οποία η αντίδραση των νέων τροφοδοτήθηκε από κάποια κρίση νοήματος, από κάποια κρίση αξιών. Αντιθέτως, εκείνο που τροφοδότησε την αντίδραση των νέων ήταν, αφενός, το χάσμα μεταξύ των κυρίαρχων διακηρυγμένων αξιών και των κυρίαρχων εφαρμοσμένων πρακτικών (δηλαδή, των υλοποιημένων αξιών) και, αφετέρου, το χάσμα μεταξύ των κυρίαρχων αξιών και των αξιών ενός μεγάλου μέρους της νεολαίας.*»[7]

Η παραπάνω διατύπωση είναι κατά τη γνώμη μας ένδειξη της αμηχανίας, με την οποία μια τάση σκέψης της αριστεράς προσεγγίζει οποιοδήποτε ζήτημα απαιτεί να εξεταστούν θέματα που ξεφεύγουν από τη στενή οικονομικοκεντρική ανάλυση. Είναι άλλωστε αντιφατικό να λες ότι η εξέγερση δεν «τροφοδοτήθηκε (…) από κάποια κρίση αξιών» και αμέσως μετά να λες ότι «εκείνο που τροφοδότησε την αντίδραση των νέων ήταν (…) το χάσμα μεταξύ των κυρίαρχων αξιών και των αξιών ενός μεγάλου μέρους της νεολαίας». **Αν ένα τέτοια χάσμα υπάρχει πράγματι, τότε ποιο είναι το κριτήριο που θα του έδινε το χαρακτήρα κρίσης;**

Ένα τεράστιο πλήθος αναλύσεων, με υφολογικές και πολιτικές διαφοροποιήσεις, επιχείρησαν ωστόσο να συζητήσουν τον Δεκέμβρη υπό την προοπτική αυτού του κενού νοήματος. Στην πηγή αυτού του κενού τοποθετήθηκαν ισάριθμα πολλές διαστάσεις, σχεδόν όσες και κείμενα: από την «ελληνική ιδιαιτερότητα» και την «αποτυχία του εκσυγχρονισμού» μέχρι τις διάφορες εκδοχές της «μεταμοντέρνας δημοκρατίας», του νεοφιλελευθερισμού ακόμα και του «θανάτου του θεού». Εντούτοις, μια διατύπωση που συμπυκνώνει περιεκτικά και όσο γίνεται αντιπροσωπευτικά τις απολήξεις όλων των παραπάνω ερμηνειών είναι η εξής:

«*Οι καταστροφές είναι μια κραυγή μέσα στο κενό και την απουσία. Οι νέοι βρέθηκαν να ζουν σε απουσία ενός νοήματος ζωής, απουσία δασκάλων και προτύπων ζωής, απουσία χώρων και χρόνου πραγματικής συνάντησης και επικοινωνίας, απουσία γονέων, απουσία αξιόπιστων θεσμών*.»[8]

Παραπληρωματική αυτής της διάγνωσης υπήρξε και μια κριτική που απευθύνθηκε σε όσους κοίταξαν τον Δεκέμβρη με μοιρολατρία, χωρίς να μπουν στη διαδικασία να εξετάσουν τις ενδεχόμενες «θεραπείες». Στο άρθρο «Τέσσερεις σημειώσεις για το σχολείο» του Σ. Ζουμπουλάκη αναπτύσσεται μια προβληματική γύρω από αυτό που ο αρθρογράφος ονομάζει «φιλονεϊκό λαϊκισμό» στην εκπαιδευτική διαδικασία, αλλά και ευρύτερα. Ως φιλονεϊκός λαϊκισμός ορίζεται η συναισθηματικά φορτισμένη συγκατάβαση μπροστά στις εκδηλώσεις της νεότητας:

«Ένα ρήμα που είχε, απροσδόκητα, πολύ υψηλά ποσοστά χρήσης τις μέρες του Δεκέμβρη ήταν το ρήμα «αφουγκράζομαι» […] *Ένα άλλο ρήμα ωστόσο που δεν ακούστηκε διόλου και που θα ακούγεται στο εξής όλο και λιγότερο, ανήκει σχεδόν στις απαγορευμένες λέξεις, είναι το ρ. «διδάσκω». Όταν όμως μια κοινωνία αφουγκράζεται τα παιδιά μα δεν τα διδάσκει, σημαίνει απλούστατα και τραγικότατα ότι δεν έχει τίποτε να τους πει, δεν έχει κάτι να τους παραδώσει.*»[9]

Από την άλλη, ο συγγραφέας σχολιάζει και εκείνους που είδαν τα γεγονότα του Δεκέμβρη ως γόνιμο στοιχείο απλά και μόνο το ότι πολιτικοποίησε και κινητοποίησε ένα σημαντικό κομμάτι των μαθητών:

«Υποστηρίζω και εγώ προσωπικά οτιδήποτε σπάει το κέλυφος της εγωιστικής ιδιώτευσης και κάνει τους ανθρώπους να νοιάζονται για τα κοινά προβλήματα και να δρουν συλλογικά για την αντιμετώπισή τους. Βεβαίως κάθε πολιτικοποίηση δεν είναι από μόνη της θετική. Πολιτικοποίηση είναι και η προσχώρηση σε ακροδεξιές ή φασιστικές οργανώσεις, σε σταλινικά κόμματα, σε αναρχικές ομάδες. Η πολιτικοποίηση δεν μπορεί ποτέ να παίρνει θετικό πρόσημα ερήμην του περιεχομένου της.»[10]

Για λόγους αστικής ευγένειας δεν θα σταθούμε στις συνταυτίσεις που επιχειρεί (χωρίς επιχειρήματα) ο Σ.Ζ., αλλά θα εστιάσουμε στην ουσία του επιχειρήματός του. Ουσιαστικά, αυτό που θίγεται στα παραπάνω αποσπάσματα είναι ότι μία δομή κοινωνικοποίησης, όπως είναι το σχολείο, δεν μπορεί να αντιμετωπίζει τα άτομα

παθητικά ή τουλάχιστον δεν είναι σωστό να τα αντιμετωπίζει έτσι. Είναι αναγκαία και μια θετική παρέμβαση, μια παιδαγωγική οπτική, που θα θέτει τα κριτήρια συμμετοχής των ατόμων στο δημόσιο πεδίο. Η συμμετοχή δεν επαρκεί από μόνη της, αλλά πρέπει να διαπνέεται από συγκεκριμένες ποιότητες. Εδώ έγκειται και η όποια πειστικότητα των επιχειρημάτων του Σ.Ζ., η οποία συσχετίζεται ευρύτερα με την πολιτική παρέμβαση (και ορισμένες φορές την απουσία της) κατά την εξέγερση ή μετά το πέρας της.

Μπορούμε να δούμε αυτό το σκεπτικό και σε ένα πλαίσιο που ξεπερνά το σχολείο, καθώς αφορά ζητήματα που θα ήταν ενδεχομένως κατανοητά και από όσες/ους συμμετέχουμε σε συλλογικά σώματα, ιδίως όταν αυτά προσπαθούν να παρέμβουν στο κοινωνικό πεδίο με ανατρεπτικούς όρους. Στη μεγάλη τους πλειοψηφία, οι τοποθετήσεις των α/α ή των αριστερών χώρων κινήθηκαν σε μια μυστικοποίηση του αυθορμητισμού και της ορμητικότητας των κινητοποιήσεων, αδιαφορώντας σε μερικές περιπτώσεις για την πολιτική τους νοηματοδότηση. Δεσπόζουσα σε ανακοινώσεις και κείμενα των ριζοσπαστικών χώρων εμφανίστηκε μια σχεδόν λογοτεχνική αφήγηση των γεγονότων, κατά την οποία η εξέγερση αναπαρίσταται ως ο θρίαμβος ενός μεταφυσικά δικαιωμένου θυμού απέναντι στις ρουτινιάρικες πεζότητες της καθημερινότητας.

Αναδείχθηκε μια ασυναίσθητη σαγήνη μπροστά σε ότι έγινε αντιληπτό ως έκρηξη μιας αυθεντικότητας απέναντι στην εγγενή υποκρισία που συνοδεύει κάθε εκδοχή οργανωμένης ζωής. Η «άρνηση» και οι φαντασμαγορίες της υποσκέλισαν συχνά τη συζήτηση γύρω από τις θετικές πολιτικές ερωτήσεις που ίσως να τέθηκαν από την εξέγερση. Όλοι εκείνοι που αντιλαμβάνονται την πολιτική ως δημιουργική δραστηριότητα με ορίζοντα την άρθρωση συλλογικών θεσμών συνύπαρξης, βρέθηκαν μπροστά σε αυτή τη δύσκολη αντίφαση. Σταδιακά μερικοί αποκρυστάλλωσαν τη θέση τους εκλέγοντας την εξεγερσιακή πόζα ως μοναδική πολιτική προοπτική τους, ενώ από την άλλη οι επανεμφανίσεις διάφορων εκδοχών του λενινισμού (ακόμα και μέσα στο πλαίσιο του αναρχικού κινήματος) ήρθαν ως άγαρμπη απάντηση στο πρόβλημα, μια απάντηση που κατά τη γνώμη μας περισσότερο μεταθέτει και διαιωνίζει την αντίφαση, παρά την ξεπερνά.

Παρ' όλα αυτά, η πειστικότητα της επιχειρηματολογίας του Σ.Ζ., αλλά και άλλων που κινούνται με παρόμοιους προβληματισμούς και εργαλεία, τελειώνει στις περισσότερες περιπτώσεις εκεί. Η αναλυτική ευαισθησία που επέδειξαν πολλοί αρθρογράφοι, άλλος λιγότερο άλλος περισσότερο, γύρω από την κρίση νοήματος της σημερινής νεότητας δεν συνοδεύτηκε από μία ανάλογη ευαισθησία μπροστά στα δεδομένα που έθεσε η εξέγερση. Είναι άραγε το κενό και η αξιακή κρίση κάποιο προνόμιο της νεολαίας; Είναι ένα ερώτημα που ο κόσμος των ενηλίκων ή των καθηγητών έχει λυμένο; Είναι με λίγα λόγια απλά ζήτημα μετάδοσης ή μήπως πρόβλημα που αγκαλιάζει το σύνολο των γενεών;

Αυτό που προτείνεται επί της ουσίας είναι η επαναφορά μιας μετριοπάθειας, η οποία συνήθως νοείται, κατά την κλασική συνήθεια του νεοελληνικού φιλελεύθερου φαντασιακού, ως ένα στεγνωτήριο συναισθημάτων και ως ρητορική επίκληση ενός τεχνοκρατικού ορθού λόγου:

«*Χρειάζεται ένας ειρηνικός μετασχηματισμός <u>των τυφλών, βίαιων συναισθημάτων και πράξεων οργής και απόρριψης</u>, μέσα από μια <u>υπεύθυνη, αξιόπιστη, ορθολογική και παραγωγική πράξη</u>*».[11]

Ωστόσο, αν είναι προβληματική η αντιμετώπιση της πολιτικοποίησης ως αυταξίας χωρίς να εξετάζεται το περιεχόμενό της, το ίδιο ισχύει και για τη μετριοπάθεια. Πολλοί συγγραφείς την αντιμετωπίζουν ως ιδεατή πολιτική σύνθηκη, παραβλέποντας ότι η φαινομενική μετριοπάθεια πολλών «νέων ανθρώπων» μπορεί να προκύπτει από την αδιαφορία, την ιδιώτευση και την απουσία συμμετοχής στα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα, από την ίδια μήτρα δηλαδή που προκύπτει το κενό που με τόση ευκολία ανιχνεύουν στην εξέγερση.

> *Αν ο Δεκέμβρης θεωρείται σύμπτωμα κάποιας κρίσης αξιών, αυτό σημαίνει ότι αυτή η κρίση αξιών δεν ξεκινά με τον Δεκέμβρη, απλά ο Δεκέμβρης την αποκαλύπτει.*

Ίσως οι παραπάνω συγγραφείς να ήταν πιο πειστικοί αν δεν εξωθούσαν τόσο ανεξέταστα την εξέγερση κάτω από την πινακίδα της παρακμής. Γιατί προτού καταπιαστούμε με το τι δείχνει και τι δεν δείχνει, ποιος φταίει και ποιος δεν φταίει, τι πρέπει να γίνει για να μην ξαναζήσουμε τις «στιγμές ανομίας», είναι απαραίτητο να δούμε ποια ήταν η πραγματικότητα στην οποία θέλουμε να επιστρέψουμε. Οι περισσότεροι συγγραφείς αναζητάνε λύσεις στα πάντα, την ελληνική οικογένεια, το εκπαιδευτικό σύστημα, την πολιτική τάξη, τη διαφθορά, τη γραφειοκρατία, την ορθοδοξία, αλλά εκεί που βάζουν το σύνορο είναι ότι δεν θα συζητήσουν την όποια ενδεχόμενη συνεισφορά του Δεκέμβρη και των κινητοποιήσεών του στην αναζήτηση του νοήματος που εκλείπει. Εκεί ο αντίπαλος μοιάζει να είναι προαιώνιος και δεν χωράει ούτε η στοιχειωδέστερη μετριοπάθεια.

Ίσως από την άλλη, όλη αυτή η ενδοσκόπηση και οι αυτογνωστικές απόπειρες να ξεκινούν απλά από τον πανικό που προκάλεσε η διασάλευση της τάξης και η παρακώλυση των ιδιωτικών και οικογενειακών καταναλωτικών μικρόκοσμων, από την αντίληψη ότι οι κοινωνίες πρέπει να κινούνται πάντα μέσα στα στεγανά της νομιμοφροσύνης και πως οτιδήποτε ξεφεύγει από αυτά τα στεγανά δεν μπορεί παρά να είναι παρακμιακό σύμπτωμα. «Είναι κι αυτή μια στάσις. Νοιώθεται.» Ας την παραδεχτούμε όμως κι ας

αφήσουμε τις κοινοτοπίες περί αξιών και νοημάτων.

[1] Δ. Παπανικολόπουλος, *Δεκέμβρης 2008, Ανάλυση και ερμηνεία: Οι αιτιώδεις μηχανισμοί πίσω από τα συγκρουσιακά γεγονότα*, Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα 2016, σ. 50-56.

[2] Δ. Παπανικολόπουλος, *ό.π.*, σελ. 60.

[3] Δ. Παπανικολόπουλος, *ό.π.*, σελ 54.

[4] Δ. Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος, Ο μαυροκόκκινος Δεκέμβρης, Τόπος, Αθήνα 2018, σ. 104.

[5] Δ. Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος, *ό.π.*, σ. 85.

[6] Ν. Σεβαστάκης, «Σκέψεις για τη διαχείριση μιας εξέγερσης» στο *Νέα Εστία*, τ. 1819, Φεβρουάριος 2009, σ. 303.

[7] Δ. Παπανικολόπουλος, *Δεκέμβρης 2008, Ανάλυση και ερμηνεία: Οι αιτιώδεις μηχανισμοί πίσω από τα συγκρουσιακά γεγονότα*, Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα 2016, σ. 61.

[8] Θ. Κοντίδης, «Απελπισία και ελπίδα στις σημερινές ταραχές: Μια θεολογική προσέγγιση» στο *Νέα Εστία*, τ. 1819, Φεβρουάριος 2009, σ. 220.

[9] Σ. Ζουμπουλάκης, «Τέσσερεις σημειώσεις για το σχολείο» στο *Νέα Εστία*, τ. 1819, Φεβρουάριος 2009. σελ. 204-5.

[10] Σ. Ζουμπουλάκης, *ό.π.*, σ. 206

[11] Θ. Λίποβατς, «Μετατρέψτε την καταστροφική επιθετικότητα σε δημιουργική δραστηριότητα» στο *Νέα Εστία*, τ. 1819, Φεβρουάριος 2009, σελ. 240. (υπογραμμίσεις του συγγραφέα).

Μια κουβεντα με μερικες …μολότωφ

του Νίκου Κουφόπουλου*

Συναντηθήκαμε σε ένα μικρό καμαράκι. Τα παιδιά έκαναν «ετοιμασίες» για την απογευματινή πορεία. Την θυμόμουν από ένα εστιατόριο πολυτελείας που πήγαινα μερικές φορές για φαγητό. Ήταν πάντα κομψή και το σώμα της τυλιγμένο με μια λεύκη καλοσιδερωμένη πετσέτα. Καθαρή και εύθραυστη. Η ζωή της μεταξύ μιας πηγής με φυσικό μεταλλικό νερό κάπου στα βουνά της Πίνδου και σε χώρους πολυτελείας.

Αύρα την έλεγαν. Όμορφο όνομα…

Έκπληκτος λίγο στην αρχή, την παρατηρούσα πριν ακόμα με δει. Δεν δυσφορούσε καθόλου. Τα παιδιά φορούσαν γάντια όταν την έπιαναν. Ίσως είναι αυτό, σκέφτηκα. Και οι σερβιτόροι συνήθως με γάντια την έπιαναν.

Τρυφερά της μιλούσαν τα παιδιά. «Έλα, κορίτσι μου», της έλεγαν. «Ήρθε η ώρα σου να λάμψεις. Να φωτίσεις πρόσωπα και χώρους. Να προκαλέσεις βαθιά συναισθήματα. Να ανατρέψεις καταστάσεις».

Και εκείνη υπομονετική, με ένα χαμόγελο ικανοποίησης και με μια μικρή, θα έλεγα, φιλαρέσκεια (αχ ρε θηλυκά, πόσο μοιάζετε σε κάποια πράγματα), δεχόταν καρτερικά εντός της ένα υγρό που μύριζε παράξενα.

Έντονη μυρωδιά. Στην αρχή την έκαψε λίγο αλλά γρήγορα συνήθισε… Δεν την πείραξε επίσης καθόλου που τον όμορφο λαιμό της τον σκέπασε τώρα ένα ταπεινό κουρέλι από ένα φούτερ που είχαν σκίσει τα παιδιά.

Αυτήν που πέρσι, όταν απέσπασε το πρώτο βραβείο σε ένα γκαλά για φυσικά μεταλλικά νερά στο Παρίσι, ήταν τυλιγμένη σε ένα

μεταξωτό βυσσινί, φίνο ύφασμα με μια χρυσή καδένα στο λαιμό της και μπροστά της στέκονταν και την θαύμαζαν όμορφες κυρίες με βραδινές τουαλέτες και κύριοι με παπιγιόν.

Να την βλέπεις να χαριεντίζεται τώρα με πρόσωπα που πρώτη φορά έβλεπε. Είχε ακούσει για αυτούς όταν βρισκόταν σε τραπέζια πολυτελείας. Κουκουλοφόρους και αναρχικούς τους έλεγαν.

Τους φαντάζονταν αλλιώς. Άγριους και με κέρατα διαβόλου στο κεφάλι.

Όμως τούτοι εδώ δεν ήταν τέτοιοι. Τρυφεροί πολύ και ευαίσθητοι της φαίνονταν. Με χιούμορ. Ανοιχτοί άνθρωποι. Νέα παιδιά, φοιτητές οι περισσότεροι. Τους άκουγε να μιλούν για πράγματα που δεν είχε ξανακούσει και γοητευόταν όλο και περισσότερο. Μιλούσαν για ελευθερία, για ιδανικά, για αξίες. Άκουγαν ωραίες μουσικές και διάβαζαν ποιήματα. Αγαπιόντουσαν με τις κοπέλες τους και το έστηναν στο τραγούδι και στον χορό.

Κάποιες άλλες στιγμές μιλούσαν για ένα παιδί που το σκότωσαν οι μπάτσοι και τότε τα μάτια τους, υγρά από δάκρυα, κοίταζαν ψηλά τον ουρανό. Τα δόντια τους σφιγμένα. Της φάνηκε ότι έβριζαν τότε.

Δεν είχε ξανακούσει τέτοια πράγματα. Στους χώρους της όλο για χρηματιστήριο μιλούσαν, για μπίζνες, για ακριβά αυτοκίνητα και για κοσμήματα.

Αυτό όμως που της άρεσε πιο πολύ απ΄ όλα, ήταν που ένας από αυτούς, όταν της μιλούσε, την έλεγε «κοριτσάρα μου» Το λάτρεψε αυτό. Δεν την είχε πει άλλος ποτέ έτσι.

Πήγα κοντά. Με γνώρισε αμέσως. Απόρησε για το πώς βρέθηκα εγώ εκεί. Δεν το περίμενε. Αλλιώς με ήξερε. Της χαμογέλασα και αρχίσαμε την κουβέντα. Ξαφνιάστηκα με αυτά που μου είπε. Σαν να ήταν έτοιμη από καιρό. Φαίνεται πως τα βράδια, όταν κοιμόντουσαν οι πλούσιοι, έμπαινε στις βιβλιοθήκες τους και διάβαζε.

Υπάρχει και εκεί γνώση. Μόνο που φυσικά την χρησιμοποιούν για δικό τους λογαριασμό και καλά κάνουν. Εμείς τι κάνουμε; Τέλος πάντων, ακούστε…

Νίκος: Τι κάνεις, πως είσαι;

Αύρα: Όπως βλέπεις μια χαρά…

Νίκος: Μα εσύ σε τέτοια μέρη; Στα Εξάρχεια;

Αύρα: Σταμάτα. Βαρέθηκα να είμαι πια με αυτούς. Μια ζωή να κουβαλάω νερό σε τραπέζια πλουσίων. Μην νομίσεις ότι δεν έχω ευαισθησίες. Πως δεν ξέρω τι συμβαίνει γύρω μου. Μα να, τόσο καιρό δεν μου είχε δοθεί ποτέ ευκαιρία να γνωρίσω αυτά που γνωρίζω τώρα. Αρχικά εδώ γνώρισα καινούριο και διαφορετικό κόσμο. Έλα να στους γνωρίσω.

Να, εδώ δίπλα μου είναι οι νέοι φίλοι μου. Η φίλη μου η Άμστελ, μετανάστης δεύτερης γενιάς από την Ολλανδία. Δίπλα της ο φιλαράκος μου ο Μύθος. Είναι καλό παιδί και καθαρό. Από τις δυτικές συνοικίες. Πετρούπολη. Να και η Φιξ. Ελληνίδα είναι, ας έχει ξενικό όνομα. Μένει εδώ δίπλα. Στο Λυκαβηττό.

Νίκος: Γεια χαρά παιδιά…

Αφού κοιταχτήκαμε λίγο στα μάτια, κρίναμε σκόπιμο να μην της πούμε ότι εμείς γνωριζόμαστε καλά από καιρό. Αργότερα της το λέμε.

Αύρα: Μιλούσαμε πριν για τη βία…

Νίκος: Και τι λέγατε δηλαδή;

Αύρα: Έλα τώρα, ξέρεις. Ότι η δικιά μας η βία δεν είναι ούτε καλή ούτε κακή. Είναι κάτι πέρα από αυτό. Είναι απλά δίκαιη…

Νίκος: Τι εννοείς; Χαμογελούσα. Δεν περίμενα να τα ακούσω αυτά από εκείνη.

Αύρα: Είναι η ελάχιστη δυνατή αντιβία ενάντια στη βία των απέναντι. Είναι η ελάχιστη υποχρέωσή μας απέναντι στο νεκρό

παιδί…

Νίκος: Εσείς τι λέτε;

Μύθος: Κοιτάξτε, είμαστε υποχρεωμένοι και ήρθε η ώρα να γνωρίσουν και τον δικό μας τρόμο. Μόνο που ο δικός μας τρόμος έχει μέσα του την αρετή. Πιστεύω να καταλαβαίνεις τι εννοώ. Χωρίς τον τρόμο η αρετή μας είναι ανίσχυρη. Και χωρίς την αρετή μας, ο τρόμος μας γίνεται ολέθριος. Είμαστε η δίκαιη, αναγκαία και επιβεβλημένη τιμωρία. Μια τιμωρία που, αν θέλετε, είναι ή τουλάχιστον θα έπρεπε να είναι ιερό δικαίωμα και για τους δράστες και οι ίδιοι να το ζητούν, αλλά και εξίσου ιερό καθήκον για εμάς.

Νίκος: Μα είναι γιορτές, Χριστούγεννα…

Φιξ: Ακούστε. Η επίκληση της ευσπλαχνίας είναι σε αυτές τις περιπτώσεις ύμνος στη βαρβαρότητα. Τα ξέρετε αυτά. Δεν είναι δικά μας λόγια. Η συγχώρεση είναι κατάπτωση του πολιτισμού.

Άμστελ: θα συμφωνήσω. Δεν πρέπει, όχι δεν αξίζει, δεν πρέπει συγχώρεση στους άθλιους. Και βέβαια σε τέτοιες στιγμές δεν νομίζω ότι είναι η ώρα να αναζητήσουμε αιτίες, αίτια και ελαφρυντικά. Αυτές τις στιγμές είναι η ώρα που ο καθένας αναλαμβάνει πλέον την ευθύνη των πράξεών του. Υπήρχε καιρός για όλους, για διαφορετικές επιλογές. Δεν τις έκαναν, ενώ μπορούσαν. Τώρα πρέπει να αποδοθεί δικαιοσύνη.

Νίκος: Μα ποιοι είστε εσείς και στο όνομα τίνος θα αποδώσετε δικαιοσύνη;

Όλοι μαζί: Μα στο όνομα του λαού φυσικά. Είμαστε ο λαός.

Νίκος: Δεν φοβάστε τη φωτιά;

Αύρα: Εγώ τόσο καιρό νερό μετέφερα. Το ακριβώς αντίθετο δηλαδή. Τόσο μακρινό. Τόσο κοντινό. Είμαι πολύ συγκινημένη ακριβώς γι΄ αυτόν τον λόγο.

Νίκος: Επιμένω όμως. Η βία είναι λύση;

Αύρα: Τόσα χρόνια η ζωή μου περνούσε ανάμεσα σε μια πηγή νερού και σε ξενοδοχεία και χώρους πολυτελείας, όπου οι άνθρωποι φρόντιζαν για την καλή μου κατάσταση. Να διατηρούμαι σε κατάλληλη θερμοκρασία. Με έβαζαν κυρίως σε σκιερά μέρη. Δεν συγκινούμαι πια από αυτά. Το αντίθετο θα έλεγα. Μου προκαλούν μια, σχεδόν θανατηφόρα, ανία. Και καλά εγώ. Άλλα αδέρφια μου, πιο ταπεινά στην καταγωγή, πετάγονταν και στοιβάζονταν σε άθλιες αποθήκες και πολλές φορές μούχλιαζαν τελικά, την ίδια στιγμή που άνθρωποι σε άλλα μέρη του κόσμου πέθαιναν ή έκαναν πόλεμο για λίγο νερό. Η δικιά μας βία, όπως σου είπαμε και πριν, είναι μια συγχορδία ενάντια στη βία. Είναι μια τρυφερή έκφραση αγάπης. Ένας ύμνος στις χαμένες αξίες. Είναι δημιουργία φωτεινών συναισθημάτων μέσα στην σκοτεινή, βάρβαρη και ανούσια νύχτα τους. Είναι φως στα άχρωμα όνειρά τους. Χρώματα χαράς στις επιθυμίες που έρχονται από το μέλλον. Μια συνομιλία με τα πιο βαθιά μέρη της ψυχής.

Νίκος: Μα εσείς μου μιλάτε σαν ποιητές. Τι σχέση έχει τώρα η ποίηση με τη βία;

Αύρα: Αν η μόνη ποίηση που γνωρίζεις αγαπητέ μου είναι για το «γαλάζιο απέραντο Αιγαίο», δεν έχεις καμιά δουλειά εδώ. Πήγαινε με αυτούς που «κάνουν τέχνη». Πήγαινε με τους απέναντι. Σου το είπα και πριν. Η δική μας ποίηση είναι βίαιη, ακριβώς γιατί είναι πολύ τρυφερή. Δεν σταματάει και δεν ακολουθεί κανόνες τέχνης έξω από τη ζωή. Σκοπός της είναι να τρυπώσει βαθιά στις ψυχές των ανθρώπων και να τους αναστατώσει. Να τους γαληνέψει. Να τους κάνει να αναρωτηθούν. Να τους κάνει να ονειρευτούν και πάλι. Να τους κάνει να αγαπήσουν. Να τους κάνει να ζήσουν. Αυτά γράφουν οι δικοί μας ποιητές. Και τα γράφουν εδώ έξω, στους δρόμους. Γι΄ αυτό και κάποιες φορές ανακατεύουν στην μελάνη τους και βενζίνη. Κατάλαβες τίποτα;

Νίκος: Καλά, δεν τα βγάζει πέρα κανένας μαζί σας. Σας αφήνω. Καλά πανηγύρια, είπα χαμογελώντας, και κλείνοντας το μάτι στον Μύθο, τράβηξα προς το Νοσότρος.

Έπρεπε να παραδώσω ύλη για τη Βαβυλωνία. Άρχισα να σιγοσφυρίζω μια μουσική για ένα καινούριο τραγούδι. Ακούστε το…

Ξωτικά

Απ’ της μάνας μου, μωρό, την αγκαλιά,

ήρθαν με πήραν ένα βράδυ ξωτικά.

Νεράιδες του άσπρου βάλτου.

Νύχτα με πήγανε σε δάσος μαγικό.

Αρχίσαμε άγριο, πανέμορφο χορό.

Χορό μέχρι θανάτου.

Πότε είναι κάπως λυπημένος και αργός.

Πότε είναι ξέφρενος, σχεδόν τρομακτικός.

Πότε ήρεμα κυλάει.

Πρωί με ομίχλη, και όλο παίζουν μουσικές.

Έρχονται κι άλλες, πιο όμορφες αυτές.

Κι ο χρόνος σταματάει.

Απ’ της μάνας μου, μωρό, την αγκαλιά,

ήρθαν με πήραν ένα βράδυ ξωτικά.

Άνοιξη, μήνα Μάη.

Νύχτα με πήγανε σε δάσος μαγικό.

Αρχίσαμε άγριο, πανέμορφο χορό.

Ποτέ δεν σταματάει.

Πώς σας φαίνεται;

Εδώ Ελεύθερα Εξάρχεια…

*πρώτη δημοσίευση στην έντυπη Βαβυλωνία (Ιανουάριος 2009)

Δεκέμβρης 2008: Από τον Γρηγορόπουλο στην Κούνεβα μια εξέγερση δρόμος

της Ελιάνας Καναβέλη

Έχουμε διανύσει έντεκα, πολύ πυκνά σε βιώματα, χρόνια μετά τον Δεκέμβρη του 2008. Έντεκα χρόνια από εκείνη τη βραδιά της 6ης Δεκέμβρη που ο Επαμεινώνδας Κορκονέας (αποφυλακισμένος πλέον) ύψωσε το όπλο του και σκότωσε εν ψυχρώ τον 16άχρονο Αλέξανδρο Γρηγορόπουλο στα Εξάρχεια. Όπως έχει ειπωθεί, εύστοχα κατά τη γνώμη μου, αναφορικά με το «ποιόν» του Δεκέμβρη, «ο Δεκέμβρης ήταν… και τι δεν ήταν!». Και φάνηκε αυτό το «σύμπαν» του Δεκέμβρη στον τρόπο που έδρασε και δραστηριοποιήθηκε το κίνημα όχι μόνο τις μέρες της εξέγερσης αλλά και μετά, κυρίως μετά. Ένα τέτοιο χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η αντίδραση του κινήματος στην επίθεση με οξύ που είχε δεχθεί η Κωνσταντίνα Κούνεβα.

Στις 23 Δεκέμβρη 2008, η Κωνσταντίνα Κούνεβα δέχτηκε δολοφονική επίθεση στο δρόμο από δύο άντρες, οι οποίοι δεν βρέθηκαν ποτέ. Η Κούνεβα, μετανάστρια από τη Βουλγαρία, ήταν τότε μητέρα ενός ανήλικου παιδιού, καθαρίστρια και ζούσε και εργαζόταν για αρκετά χρόνια στην Ελλάδα. Αργότερα εκλέχθηκε για μια θητεία ευρωβουλεύτρια με το κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ. θεωρούνταν πολύ ενεργή και μαχητική συνδικαλίστρια και η ιδιότητα της ως γραμματέως στο σωματείο της το επιβεβαιώνει. Τα χαρακτηριστικά της επίθεσης που δέχθηκε τότε φανερώνουν ένα διττό στόχο. Ο άμεσος στόχος ήταν η «φίμωση» της ίδιας και ο έμμεσος ήταν η δημιουργία ενός καθεστώτος φόβου όχι τόσο για

την ίδια, όσο για άλλες που θα προβούν σε ανάλογες διεκδικήσεις.

Η Κούνεβα, παρακάμπτοντας τους κανόνες του κοινωνικά και πολιτικά λεχθέντος, μιλούσε και διεκδικούσε τα εργασιακά της δικαιώματα γι' αυτήν και τις/τους συναδέλφους της. Η συνδικαλιστική όμως δράση ποτέ δεν είναι επιθυμητή από την εξουσία παρά μόνο όταν συμβαδίζει με την κυρίαρχη πολιτική. Η δράση της ΓΣΣΕ τα χρόνια της κρίσης άλλωστε επιβεβαιώνει αυτόν τον ισχυρισμό. Πάντως, αυτά που διεκδικούσε και για τα οποία μιλούσε ανοιχτά η Κούνεβα στο δημόσιο χώρο σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσαν να εκστομιστούν από θηλυκό υποκείμενο που φέρει την ιδιότητα της μετανάστριας. Γι' αυτό και τιμωρήθηκε στο δημόσιο χώρο με οξύ, το εργαλείο της δουλειάς της. Τιμωρήθηκε για να σωπάσει. Με άλλα λόγια, επιστρατεύτηκε ο φόβος για να λειτουργήσει ελεγκτικά και σαν μηχανισμός αστυνόμευσης του πεδίου που αφορά το δημόσιο λόγο. θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η επίθεση ενάντια στην Κωνσταντίνα Κούνεβα ήταν μία επίθεση στο λόγο, στην άρθρωση του δημόσιου λόγου από ενεργά πολιτικά υποκείμενα, τα οποία θα έπρεπε να παραμείνουν σιωπηλά.

> *Ο στόχος της επιβολής σιωπής, ωστόσο δεν πέτυχε. Ο κόσμος των κινημάτων δεν φοβήθηκε, δεν έμεινε απαθής και δεν σιώπησε μπροστά σε αυτή τη δολοφονική ενέργεια.*

Η βίαιη επίθεση εναντίον της Κούνεβα ξεσήκωσε ένα κύμα οργής και δημιούργησε ένα δυνατό κίνημα αλληλεγγύης. Πολλές ομάδες, φεμινιστικές και μη, συμπαραστάθηκαν στον αγώνα της Κούνεβα και πάλεψαν για να γνωστοποιηθεί η υπόθεσή της, που ειρήσθω εν παρόδω έγινε προσπάθεια να συγκαλυφθεί από τα ΜΜΕ καθώς μόλις πέντε μέρες μετά βλέπουμε τα πρώτα δημοσιεύματα. Η επίθεση που δέχθηκε η Κούνεβα πραγματοποιήθηκε λίγες μέρες μετά από την εκδήλωση της εξεγερσιακής διαδικασίας που ακολούθησε την εν ψυχρώ δολοφονία του Γρηγορόπουλου. Στις εξεγερσιακές συνθήκες που διαμορφώθηκαν εκείνο το διάστημα, τόσο τα υποκείμενα που συμμετείχαν σε αυτές τις διαδικασίες όσο και αυτά που τις

παρακολουθούσαν από απόσταση «ασφαλείας» ύψωσαν τις φωνές τους, διεκδίκησαν το δημόσιο χώρο και λόγο και αμφισβήτησαν εμπράκτως τόσο τους κατασταλτικούς μηχανισμούς της εξουσίας όσο και την ίδια εξουσία. Συνειδητοποίησαν ότι τα σώματά τους αλλά και η ζωή τους ήταν υπόθεση του κράτους και όχι δική τους καθώς και ότι η ζωή τους είναι το όριο για τη ζωή που ορίζει η εξουσία.

Επιπλέον, η επίθεση εναντίον της Κούνεβα ήταν μια έμφυλη επίθεση καθώς διαπράχθηκε από δύο άνδρες σε μια γυναίκα. Η απάντηση στην έμφυλη βία που δέχθηκε η Κούνεβα ήταν μια από τις φεμινιστικές στιγμές που ακολούθησαν τον Δεκέμβρη του 2008. Στη συνέχεια δημιουργήθηκαν αρκετές φεμινιστικές και λοατκι ομάδες που θίγουν και θέτουν στην πολιτική ατζέντα, κινηματική και θεσμική, την έμφυλη βία, τα δικαιώματα της λοατκι κοινότητας. Άλλο ένα τέτοιο παράδειγμα ήταν η αντίδραση του κινήματος μέσα από τη δημιουργία συνελεύσεων και δράσεων για την υπόθεση της διαπόμπευσης των οροθετικών γυναικών από τον κ. Χρυσοχοΐδη και τον κ. Λοβέρδο. Αποτιμώντας την έμφυλη διάσταση του Δεκέμβρη θα λέγαμε ότι είχε έντονα τα στοιχεία μιας μάτσο κουλτούρας που χαρακτηρίζεται από την ανάδυση μιας έντονα ηγεμονικής αρρενωπότητας. Τα σεξιστικά συνθήματα αλλά και η έντονα «στρατιωτική» αντιμετώπιση των πορειών ήταν κάποια από τα δείγματα αυτής της κουλτούρας. Ακριβώς, όμως, επειδή ο Δεκέμβρης είχε πολλές πτυχές και όχι μόνο μία ταυτόχρονα ήταν δυνατό να δεις και θηλυκά και λοατκι υποκείμενα να συμμετέχουν με τον δικό τους τρόπο στις πορείες και εν γένει στις πολιτικές διαδικασίες. Ο Δεκέμβρης «άνοιξε» τον δρόμο για την επανοικειοποίηση του δημόσιου χώρου από τα θηλυκά και τα λοατκι υποκείμενα.

> *Η επίθεση που δέχθηκε η Κωνσταντίνα Κούνεβα τοποθετείται χρονικά, κοινωνικά και πολιτικά σε μια περίοδο έντονης ανάδυσης και ανάδειξης ριζοσπαστικών λόγων, οι οποίοι έχουν ταυτιστεί από το συντηρητικό συγκείμενο ως απορυθμιστικοί και αποδιοργανωτικοί.*

Τα συνθήματα αλληλεγγύης που γράφτηκαν εκείνο το διάστημα στην Αθήνα, οι αφίσες που τοιχοκολλήθηκαν και τα κείμενα που τυπώθηκαν, δείχνουν ότι η περίπτωση της Κούνεβα συσπείρωσε ένα ευρύ κομμάτι του κόσμου που κατάφερε να δει πέρα από τα χαραγμένα στο σώμα της Κούνεβα σύνορα και να αναγνωρίσει το δικό του πρόσωπο στο πρόσωπο της Κούνεβα, όπως λίγο καιρό νωρίτερα είχε δει το πρόσωπό του στο πρόσωπο του Γρηγορόπουλου. Η Κούνεβα ήταν μια εικόνα από το μέλλον που θα ακολουθούσε. Από έναν εργασιακό μεσαίωνα που δεν έπληξε μόνο τους μετανάστες αλλά και τους ντόπιους. Τα δύο πρόσωπα του Δεκέμβρη, ο Γρηγορόπουλος και η Κούνεβα ήταν η εικόνα από ένα μέλλον που ήρθε σύντομα και συνέτριψε όλες τις βεβαιότητες. Η καταστολή, η ανεργία, η επισφάλεια αλλά και η αλληλεγγύη και η αντίσταση ήταν αυτά που ακολούθησαν και τα είχε προμηνύσει ο Δεκέμβρης μέσα από αυτά τα δύο γεγονότα.

Ο Δεκέμβρης συμπύκνωσε πολλά νοήματα και ταυτόχρονα αποτέλεσε το έδαφος για να δημιουργηθούν συνθήκες αμφισβήτησης όλων εκείνων των σταθερών και των κανονικοτήτων που μέχρι τότε χαρακτήριζαν την ελληνική κοινωνία. Ένα κομμάτι της κοινωνίας επηρεάστηκε με ένα βαθύ και σε μεγάλο βαθμό ανεξίτηλο τρόπο από όλη αυτή την εξεγερσιακή κατάσταση και ανέπτυξε διαφορετικά αντανακλαστικά απέναντι στο κράτος, την καταστολή, στα ανθρώπινα δικαιώματα. Η έννοια της αλληλεγγύης που τόσο έμπρακτα δόθηκε στην Κ. Κούνεβα είχε τις ρίζες της σε αυτές τις σχέσεις που αναπτύχθηκαν τις δύο εβδομάδες του Δεκέμβρη. Ετερόκλητες πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά ομάδες και άνθρωποι βρέθηκαν μαζί στο δρόμο, στα αμφιθέατρα, στη ζωή. Αυτό θα το δούμε ξανά μερικά χρόνια αργότερα στο κίνημα των πλατειών και για τις περισσότερες/ους που βρέθηκαν σε αυτές τις διαδικασίες είχε προηγηθεί εκείνος ο Δεκέμβρης που είχε δημιουργήσει την πεποίθησης ότι όλα είναι πιθανά.

Ο Δεκέμβρης ήταν όλα αυτά που μέχρι τότε ονειρευόμασταν να γίνουμε και σε μεγάλο βαθμό γίναμε. Ακολούθησαν πολλοί Δεκέμβρηδες, 11. Σε αυτούς, είδαμε πολλά πράγματα να αλλάζουν μέσα μας και έξω μας. Μα όσοι ζήσαμε τότε νιώσαμε πραγματικά

ΑΝΘΡΩΠΟΙ και αυτό δεν αλλάζει.

Δεκέμβρης 2008: Η επίκαιρη ερώτηση της Εξέγερσης

του Νίκου Κατσιαούνη

Δέκα χρόνια πέρασαν από το μεγάλο συμβάν του Δεκέμβρη του 2008. Δέκα χρόνια από μια μεγαλειώδη εξέγερση που ήρθε να ραγίσει τη βιτρίνα της κανονικότητας και να θρυμματίσει τη σιωπή μιας κοινωνίας που έδειχνε να ασφυκτιά μέσα στα ήδη φθαρμένα υλικά ενός κόσμου σε εμφανή παρακμή.

Η εξέγερση του 2008 έρχεται σε μια στιγμή όπου η μεταπολιτευτική ουτοπία του παρασιτικού καταναλωτισμού και της κενής ευδαιμονίας είχε αγγίξει τα όριά της. Η έννοια της πολιτικής είχε ήδη καταστεί ένα κενό σημαίνον, μια εντελώς λειτουργική παρά αποφασιστική πλευρά ενός συστήματος που αδυνατούσε να νομιμοποιήσει τα θεμέλια εγκυρότητάς του. Ίσως γι' αυτό ο Δεκέμβρης να αποτέλεσε ένα αντεστραμμένο είδωλο,[1] ένα κάτοπτρο, τα έσχατα επιφάνεια ενός κόσμου που έδειχνε να βυθίζεται σε μια κρίση νοήματος η οποία σφιχταγκάλιαζε τους θεμελιώδεις θεσμούς και τις αξίες που μας συγκροτούν ως κοινωνία και ως άτομα. Ήδη οι πρώτες βροντές από τη θεομηνία της επερχόμενης κρίσης είχαν δημιουργήσει μια ζοφερή εικόνα ενός μέλλοντος όπου οι υποσχέσεις για ειρήνη, ασφάλεια και ευτυχία έδιναν τη θέση τους στον φόβο και την απουσία ελπίδας.

Από τα πρώτα λεπτά μετά την εν ψυχρώ εκτέλεση του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου, ένα πλήθος κόσμου διαχέεται στους δρόμους της Αθήνας εκφράζοντας την οργή του για την αστυνομική και κρατική αυθαιρεσία. Το γεγονός ότι η δολοφονία έγινε στα Εξάρχεια, μια

κατεξοχήν «κινηματική περιοχή» με έναν μεγάλο αριθμό οργανωτικών και συμβολικών πόρων, με συμπαγή δίκτυα που είναι σε μια διαρκή αγωνιστική ετοιμότητα, είχε τον αντίτυπό του στην ενεργοποίηση των τοπικών κινηματικών δικτύων ώστε να συμβάλλουν από τις πρώτες κιόλας στιγμές στη διεύρυνση των κινητοποιήσεων.[2] Αυτά τα οργανωτικά δίκτυα μπορούν να λειτουργήσουν ως η συγκολλητική ουσία των υποκειμένων, δημιουργώντας δυνατότητες συμμετοχής. Η άμεση αντίδραση των κινηματικών δυνάμεων και οι κινήσεις τους για απάντηση στη δολοφονία του Γρηγορόπουλου έπαιξαν έναν θετικό ρόλο,[3] χωρίς φυσικά να αποτελεί τη μοναδική αιτία της συμμετοχής του πλήθους στις εξεγερσιακές διαδικασίες.

Από την εκκίνηση σχεδόν των συγκρουσιακών γεγονότων έγινε αντιληπτό ότι το συμβάν του Δεκέμβρη δεν μπορούσε να χωρέσει στα ήδη μουχλιασμένα θεωρητικά εργαλεία των επίδοξων επαγγελματιών της πολιτικής.

Αντίθετα, οι πολιτικές κατηγορίες και τα οπλοστάσια των πολιτικών εννοιών που επιστρατευτήκαν για την κατανόηση του Δεκέμβρη έδειξαν ότι οι ίδιες αυτές περισσότερο παραμένουν ένα σύμπτωμα της κοινωνικής κρίσης νοήματος και της κοινωνικής παρακμής.[4] Όσοι περίμεναν την εργατική τάξη και τα σωματεία με τις φόρμες της δουλειάς να κατέβουν και να στήσουν τα νέα Σοβιέτ, όσοι περίμεναν την ενσωμάτωση και την εκλογική αποτύπωση αυτής της οργής, όσοι θεώρησαν ότι θα αποτελέσουν τους πρωτοπόρους της βίαιης αντιπαράθεσης με το κράτος μάλλον διαψεύστηκαν οικτρά.

Ο Δεκέμβρης αποτέλεσε τη στιγμή που η πολιτική της ελευθερίας εκφράστηκε στους δρόμους από τους από τα κάτω, από το πλήθος των ανθρώπων που αναζήτησαν ένα καινούργιο νόημα. Γι' αυτό αποτέλεσε μια κραυγή προς το είναι της ύπαρξης, μια νέα ενότητα και έναν νέο καθοριστικό δεσμό, μια προτροπή προς την πολιτική ανυπακοή.[5] Ο ετερόκλητος όγκος των υποκειμένων κατέλαβε την κεντρική πολιτική σκηνή αμφισβητώντας την ανοιχτά

και έμπρακτα. Ήταν η στιγμή που οι άνθρωποι χωρίς φωνή απέκτησαν δύναμη και έγιναν ορατοί. Ο φονεύσιμος άνθρωπος, η κυριαρχία του δικαίου επί της ζωής, η ζωή που είναι άξια να βιωθεί βρήκε την εφαρμογή της στο σώμα ενός δεκαπεντάχρονου μαθητή, προκαλώντας ένα κοινωνικό σοκ που ίσως μόνο η εξέγερση θα μπορούσε να είναι η απάντηση.

Ένα κομβικό σημείο που καθόρισε τον χαρακτήρα της εξέγερσης ήταν ο επαναπροσδιορισμός της έννοιας του δημοσίου χώρου ως χώρου ελεύθερης επικοινωνίας και πολιτικής απόφασης. Από τις πρώτες στιγμές των κινητοποιήσεων ένα πλήθος κόσμου καταλαμβάνει δημόσια κτίρια (δημαρχεία, πανεπιστημιακές σχολές, κρατικά κτίρια κ.λπ.) τα οποία τα μετατρέπει σε κέντρα αγώνα, κέντρα διαβούλευσης και οσμώσεων, από τα οποία δημιουργούνταν η πολιτική και οι δράσεις των συμμετεχόντων. Αυτή η απελευθέρωση και η επαναδιεκδίκηση των χώρων έκανε τους εξεγερμένους να επαναορίσουν το δημόσιο μακριά από τον κρατικό ή τον αγοραίο χαρακτήρα του, δηλαδή ως έναν χώρο δημόσιο, ελεύθερο και κοινωνικό. Έναν χώρο όπου η εξουσία δεν θα μπορούσε να εκφραστεί ως αυθεντία, να βρει τον απαραίτητο ζωτικό χώρο αναπνοής – η ένταση αυτής της διεκδίκησης είναι που θα δώσει καρπούς στις μεγάλες κινητοποιήσεις του κινήματος των πλατειών δύο χρόνια μετά.

> *Ο τρόπος εκδίπλωσης και ανάπτυξης των υποκειμένων στην εξέγερση βρίσκεται σε ένα κοινό πνεύμα με τις σύγχρονες εξεγέρσεις των δυτικών μητροπόλεων των τελευταίων χρόνων (Σιάτλ, Λος Άντζελες, γαλλικά προάστια).*

Σε αντίθεση με το οργανωτικό σχήμα των νεωτερικών χρόνων, όπου η ενότητα παράγεται από ένα ηγεμονικό υποκείμενο, ο Δεκέμβρης του 2008 ήταν το συμβάν όπου οι δράσεις δεν είχαν ένα ενιαίο κέντρο, ένα συμπαγές πλαίσιο αιτημάτων, μια ενιαία ταυτότητα, αλλά αντίθετα η ποικιλία των διαφορετικών ατομικοτήτων και συλλογικοτήτων, η πολυμορφία των δράσεων, η ανοιχτότητα των διαφορών, η οριζόντια δικτύωση, η χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών, όλα αυτά συγκρότησαν ένα κοινωνικό πλήθος το

οποίο δεν άργησε να δημιουργήσει ένα «εμείς» απέναντι στους εξουσιαστικούς μηχανισμούς.[6] Αυτό το πολυφωνικό σμήνος έκανε πράξη την ισότητα και την ελευθερία, την άμεση δημοκρατία, την αυτοδιαχείριση και την αυτοοργάνωση μέσα στις ίδιες του τις δομές δράσης.[7]

Ο Δεκέμβρης διεμβόλισε το σύνολο του κοινωνικού ιστού. Η εκπυρσοκρότηση του όπλου ακούστηκε σε όλους τους καταπιεσμένους και η σφαίρα καρφώθηκε στην καρδιά μιας γενιάς. Η νεολαία είδε το όπλο του αστυνομικού να στρέφεται εναντίον της, κι έτσι εξοβέλισε από τη «δική της στιγμή» κάθε ρητορική που η κοινωνία της ιδιώτευσης και του ατομικού συμφέροντος είχε επιβάλλει. Η βία των εξεγερμένων ήταν η αντίδραση απέναντι στην κρατική δολοφονία και σε μια κοινωνία γεμάτη φανταχτερά εμπορεύματα που όλο και λιγότεροι πλέον είχαν/έχουν πρόσβαση. Πολλές κριτικές έχουν γραφτεί για τη βία των Δεκεμβριανών του 2008 από καθωσπρέπει δημοσιολόγους, αγράμματους δημοσιογραφίσκους και καλοβολεμένους διανοούμενους που θέλησαν να φέρουν στα μέτρα τους ένα συμβάν που τους ξεπερνούσε. Αλλά ας είμαστε ξεκάθαροι. Εύτακτη εξέγερση δεν υπάρχει, κι αν κάποιος γνωρίζει έστω και μία ας την ονοματίσει. Αυτό που αποπειράθηκαν να κάνουν οι δεκεμβριστές ήταν η βίαιη διάλυση ενός επικοινωνιακού παραδείγματος που αντανακλούσε μια εξίσου συμβολική εκμηδένιση του συνόλου της κοινωνίας.[8] Αλλά όσοι δεν εμμένουν πλέον μόνο στις νύχτες της φωτιάς, μπορούν εύκολα να δουν ότι τον Δεκέμβρη του 2008 οι πειραματισμοί των συμμετεχόντων ώστε να ψηλαφήσουν έναν νέο αξιακό κώδικα παρήγαγε ποικίλα αποτελέσματα, τόσο στο πεδίο της τέχνης και της πολιτισμικής δημιουργίας όσο και σε αυτό της πολιτικής σκέψης και δράσης.

Δεν θα ήταν υπερβολή να λέγαμε ότι ο Δεκέμβρης του 2008 αποτέλεσε για τον δυτικό κόσμο την πρώτη εξέγερση του τέλους των καπιταλιστικών υποσχέσεων για μια ζωή με ευτυχία και ευημερία. Οι κραυγές των εν Ελλάδι εξεγερμένων ακούστηκαν μέχρι τα επιτελεία των διεθνών κυρίαρχων ελίτ, δημιουργώντας

μια εμφανή αναταραχή. Πολλοί αναρωτιούνται πλέον τι έμεινε από την εξέγερση του 2008; Αλλά αυτή είναι μάλλον μια ερώτηση του παλιού προς το νέο. Οι θεσμίσεις που παράγουν οι εξεγέρσεις στο κοινωνικό πεδίο είναι υπόρρητες, διαχέουν υπόρρητα στο κοινωνικό φαντασιακό νέες σημασίες και νοήματα τα οποία συνήθως απελευθερώνουν νέες δυναμικές που σταδιακά γίνονται εμφανείς στο κοινωνικοϊστορικό πεδίο, συμβάλλοντας στη δημιουργία νέων αξιακών και πραξεολογικών κωδίκων και δεδομένων. Αν ο Δεκέμβρης δεν ήταν απάντηση αλλά ερώτηση, όπως έγραφε το σύνθημα στους τοίχους, τότε αυτή η ερώτηση μας απευθύνεται και σήμερα. Και δεν είναι άλλη από τη βούληση και την πίστη για τη δημιουργία ενός νέου κόσμου στον αντίποδα του σημερινού.

Πρώτη δημοσίευση στην Εφημερίδα των Συντακτών

1 Βλ. Γιώργος Μερτίκας, «Ο Δεκέμβρης του μέλλοντός μας», στο Σημειώσεις, τχ. 71, Ιούνιος 2010.

2 Βλ. Δημήτρης Παπανικολόπουλος, Δεκέμβρης 2008. Ανάλυση και ερμηνεία: Οι αιτιώδεις μηχανισμοί πίσω από τα συγκρουσιακά γεγονότα, Εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα 2016.

3 Το πανεπιστήμιο της Νομικής και το Πολυτεχνείο καταλήφθηκαν το βράδυ της δολοφονίας από τις κινηματικές δυνάμεις και αποτέλεσαν δύο κεντρικά σημεία αγώνα στην εξέγερση.

4 Γιώργος Μερτίκας, ό.π.

5 Φιλήμονας Πατσάκης, Ο ευτυχισμένος Σίσυφος, Εξάρχεια, Αθήνα 2013, σελ. 11.

6 Αλέξανδρος Κιουπκιολής, Οι πολιτικές της ελευθερίας. Αγωνιστική δημοκρατία, μετα-αναρχικές ουτοπίες και η ανάδυση του πλήθους, Εκκρεμές, Αθήνα 2011, σσ.56-58.

7 Ό.π.

8 Γιώργος Μερτίκας, ό.π.

Ο “Μαυροκόκκινος Δεκέμβρης”: μια συζήτηση με τον Δημοσθένη Παπαδάτο

τη συνέντευξη επιμελήθηκαν ο Μιχάλης Κούλουθρος και ο Στέφανος Μπατσής

Ο Δημοσθένης Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος είναι πολιτικός επιστήμονας, ενώ υπήρξε υπεύθυνος σύνταξης της ιστοσελίδας RedNotebook. Το 2018 εκδόθηκε από τις εκδόσεις Τόπος το βιβλίο του “Ο μαυροκόκκινος Δεκέμβρης. Άκρα και Κέντρο στην εξέγερση του 2008 (πλήθος, ηγεμονία, στρατηγική)”, στο οποίο στοχάζεται πάνω στην ίδια την εξέγερση αλλά και στο πολιτικό περιβάλλον που προηγείται και έπεται αυτής.

Βαβυλωνία: Παρότι έχουν γραφτεί πολλές σελίδες για την εξέγερση του Δεκέμβρη, πολύ συχνά είναι λίγο ασαφές τι ακριβώς εννοούμε όταν μιλάμε για αυτήν. Θα ήταν ωφέλιμο να εντοπίζαμε κάποια από τα χαρακτηριστικά του Δεκέμβρη που τον κάνουν να είναι «εξέγερση».

Δημοσθένης Παπαδάτος-Αναγνωστόπουλος: Δυο λόγια, πρώτα για την ασάφεια της λέξης «εξέγερση»: Ο Δεκέμβρης δεν ήταν επαναστατική κρίση. Αλλά ακόμα και οι αντίπαλοί του αναγνώρισαν ότι δεν επρόκειτο για «επεισόδια» ή «τυφλή» βία. Τυφλή βία είναι να βάζεις βόμβα σε πλατεία ή σε χώρο διασκέδασης – όχι οι επιθέσεις στην αστυνομία και σε τράπεζες.

Εξέγερση, λοιπόν, με τα εξής χαρακτηριστικά: Καταρχάς εξάπλωση των συγκρούσεων, γεωγραφική και κοινωνική: Εξάρχεια, Ρόδος και Κομοτηνή – πρεκάριοι και κινηματίες της Μεταπολίτευσης, μαθητές των Βορείων Προαστίων, Τσιγγάνοι στο Ζεφύρι και «χωρίς χαρτιά» στην Αθήνα.

Έπειτα ένταση: όχι μόνο βία, αλλά και συνθήματα όπως «Λαϊκή εξέγερση, όλοι στους δρόμους», «Βάρκιζα τέλος», «No Control». Διάρκεια: αργά το βράδυ της 6ης Δεκέμβρη καταλαμβάνονται Πολυτεχνείο και Νομική, ξεκινούν οι πρώτες συγκρούσεις – και κρατούν ως τις 24 Δεκεμβρίου. Πολύπλευρη στόχευση: επιθέσεις σε καταστήματα, τράπεζες, αστυνομικά τμήματα, επιχειρήσεις ΜΜΕ. Τέλεια αδυναμία όλων των «μηχανισμών» να συγκρατήσουν τη δυναμική: η οικογένεια, το σχολείο, τα κόμματα, τα συνδικάτα, τα ΜΜΕ, σε έναν βαθμό και η αστυνομία, είναι αδύνατο να το «μαζέψουν». Εξέγερση βεβαιώνουν και οι εντυπώσεις των αντιπάλων: «από τα Δεκεμβριανά του 1944 είχαμε να δούμε παρόμοιες επιθέσεις εναντίον αστυνομικών τμημάτων» (Ελεύθερος, 8.12.2008)· «Δεκεμβριανά, 64 χρόνια μετά» (Άλφα Ένα, 13.12.2008). Γι’ αυτό και η βία της «αμυνόμενης» αστυνομίας, ο κίτρινος συναγερμός σε στρατόπεδα, οι επιθέσεις από τον ΛΑΟΣ ως το ΚΚΕ, οι κρατικοί διανοούμενοι στα άκρα, τα ΜΜΕ να προβάλλουν τους φασίστες. Ο διεθνής αντίκτυπος, τέλος, ακριβώς μια εξέγερση χαιρετίζει: οι Ζαπατίστας, οι συγκεντρώσεις αλληλεγγύης στα Βαλκάνια, αλληλέγγυοι από τη Ρωσία ως την Αυστραλία.

Γι’ αυτό και οι συμμετέχοντες καταλαβαίνουν τους εαυτούς τους ως εξεγερμένους: όταν νομίζουμε ότι συμμετέχουμε σε εξέγερση, συμπεριφερόμαστε ως εξεγερμένοι, και έτσι μας αντιμετωπίζουν και οι αντίπαλοι.

Β.: Ακόμη πιο ασαφής, και πολύ σπάνια διαπραγματευόμενη, είναι η προσπάθεια χρονολόγησής της. Πώς μπορούμε να τον οριοθετήσουμε χρονικά σε ένα πρώτο επίπεδο; Ποιο είναι το σημείο, μετά το οποίο θεωρούμε ότι η εξέγερση έχει τελειώσει; Και πέρα από αυτό, μπορούμε να διακρίνουμε διαφορετικές χρονικά φάσεις εντός της εξέγερσης;

Δ.Π.Α.: Ως προς τις περιοδολογήσεις, να πούμε καταρχάς ότι δεν έχουν τίποτα το «αντικειμενικό». Θα διέκρινα τρεις φάσεις: Μια πρώτη, μεταξύ 6 και 9 Δεκεμβρίου, από τη δολοφονία δηλαδή του Γρηγορόπουλου και τις πρώτες συγκρούσεις, μέχρι τη συνάντηση του πρωθυπουργού με τους αρχηγούς των κομμάτων και την κηδεία

του Αλέξη. Πρόκειται για τις μέρες των πλέον βίαιων συγκρούσεων, της «αμυντικής» στάσης (που δεν αναιρεί την βία) της αστυνομίας, των σεναρίων περί ανάμειξης του στρατού, της άθλιας στάσης του ΚΚΕ.

Μια δεύτερη φάση είναι αυτή μεταξύ 9 και 17 Δεκεμβρίου. Δεν απουσιάζει η βία, αλλά οι κινητοποιήσεις είναι πιο «κοινωνικές»: πανό στην Ακρόπολη και στη ΝΕΤ, πιο ενεργοί οι φοιτητικοί σύλλογοι – και, την ίδια στιγμή, απενοχοποίηση της αστυνομίας.

Η τελευταία φάση είναι, νομίζω, μεταξύ 17 και 24 Δεκεμβρίου: ο πυροβολισμός ελεύθερου σκοπευτή εναντίον μαθητή στο Περιστέρι και η δίωξη μαθητών με τον αντιτρομοκρατικό στη Λάρισα, το βιτριόλι στην Κούνεβα, η επίθεση εναντίον οχήματος της αστυνομίας στην Πανεπιστημιούπολη, και τελικά το κλείσιμο των καταλήψεων.

Β.: Στο βιβλίο σου διαβάζουμε για τη συγκρότηση του στρατοπέδου της αντι-εξέγερσης. Με ποιον τρόπο επηρέασε η εξέγερση του Δεκέμβρη τον κυρίαρχο λόγο κατά τα χρόνια που ακολούθησαν, χρόνια που σημαδεύτηκαν από πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές αναταραχές και μεταβολές;

Δ.Π.Α.: θέλω πρώτα να πω πως η αντι-εξέγερση δεν είναι μόνο λόγος. Καταρχάς είναι βία, που ασκεί ένας «αναδιπλασιασμένος» τιμωρητικός μηχανισμός: το κράτος και οι φασίστες μαζί, όπως γίνεται συνήθως απέναντι στις εξεγέρσεις. Ήδη από τον Δεκέμβρη –με τη συμπαράταξη καταστηματαρχών και νεοναζί, ή νεοναζί πίσω από τα ΜΑΤ–, και όπως θα συμβαίνει επανειλημμένα έκτοτε, το κράτος ανασυγκροτείται με τη συνδρομή της Ακροδεξιάς. Αυτό συμβαίνει στο δρόμο, σε κεντρικό πολιτικό επίπεδο, και σε ιδεολογικό επίπεδο, στον δημόσιο λόγο. Ο Καρτζαφέρης προτείνει –και η κυβέρνηση υιοθετεί– το σύνθημα της «εθνικής ενότητας», εννοώντας, δύο πράγματα: πρώτον, ανάσχεση της εξέγερσης και, δεύτερον, συμμαχία για τη διαχείριση της κρίσης με μέτρα λιτότητας. Ένα τμήμα διανοουμένων, κεντροαριστερών και κεντροδεξιών, συγκλίνει ήδη από τότε σε μια θέση που, από τον

Δεκέμβρη και μετά, λέμε «Ακραίο Κέντρο»:

Ο χώρος αυτός γεφυρώνει τις αποστάσεις Κέντρου και Ακροδεξιάς ξαναγράφοντας την ιστορία της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, της Αντίστασης και του ελληνικού εμφυλίου, της ιταλικής «στρατηγικής της έντασης» και της Μεταπολίτευσης, ιδίως της δεκαετίας του ’80. Δεν το κάνει σε όλες τις περιπτώσεις «με σχέδιο»· δεν πιστεύω, όμως, ότι λειτουργεί μόνο ενστικτωδώς. Εκ του αποτελέσματος, πάντως, το κάνει ως «αντι-δεκεμβριανή» συσπείρωση κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων.

Πόσο καλά τα καταφέρνουν, φαίνεται στη σύνθεση της «ανίερης» τρικομματικής κυβέρνησης του 2011, με τη συμπερίληψη του ΛΑΟΣ· στη σύνθεση ΝΔ-ΠΑΣΟΚ-ΔΗΜΑΡ υπό τον Σαμαρά το 2012-2013, που άφησε ασύδοτη τη Χρυσή Αυγή· στην ομοφωνία τόσων διαφορετικών εντύπων και ηλεκτρονικών μέσων υπέρ των μνημονίων και εναντίον του αντιεξουσιαστικού χώρου και της Αριστεράς· κι εντέλει στο πεζοδρόμιο των συγκεντρώσεων του «ΝΑΙ», το καλοκαίρι του 2015.

Β.: Ποιες αλλαγές έφερε η εξέγερση του Δεκέμβρη στον λόγο και τις μορφές δράσης των κινημάτων και των ριζοσπαστικών πολιτικών χώρων;

Δ.Π.Α.: Ένα απ΄ αυτά που χρωστάμε στον Δεκέμβρη, ιδίως όσοι είμαστε στην Αριστερά, είναι ότι έδειξε τα όρια της προπαγανδιστικής πολιτικής – ή, πιο θετικά, τη σημασία της άμεσης δράσης. Στον Δεκέμβρη, και στα πιο μαχητικά τμήματά του, χρωστάμε τις αντιφασιστικές περιπολίες, τη διασπορά των καταλήψεων ως κέντρων αγώνα, την έκρηξη των δικτύων αλληλεγγύης, τον πολλαπλασιασμό πρωτοβάθμιων σωματείων στους χώρους της επισφαλούς εργασίας, τον αστερισμό ιστοσελίδων αντιπληροφόρησης και ιδεολογικής παρέμβασης. Όταν ξεκινάγαμε το RedNotebook, το 2010, θέλαμε να γράφει ο κόσμος του Δεκέμβρη, όπου κι αν ανήκε πολιτικά. Αυτή η αλληλεγγύη, με ρίζες στο κίνημα του 2006-2007, είχε μεγάλη σημασία. Όταν φεύγαμε από τον ΣΥΡΙΖΑ, το 2015, νιώθαμε ότι έξω θα βρούμε φίλους και συντρόφους από τον Δεκέμβρη.

Β.: Ποια είναι η σύνδεση του Δεκέμβρη με το Κίνημα των Πλατειών, αλλά και με το ευρύτερο κίνημα που τον ακολούθησε;

Δ.Π.Α.: Ο Δεκέμβρης ξεκινά μειοψηφικός (αν και αποκτά ταχύτατα πλειοψηφική απεύθυνση), είναι εξαρχής βίαιος και κατεξοχήν αντικρατικός. Στον αντίποδα, οι πλατείες είναι μαζικότερες, πιο λαϊκές, δεν ξεκινούν από το μαύρο και το κόκκινο αλλά κρατούν τη γαλανόλευκη (ευτυχώς, στη διαδρομή το αλλάζουν αυτό…), μιλούν για «πραγματική δημοκρατία» αλλά και για το χρέος, και τα πάνε καλύτερα με τις λαϊκές συνελεύσεις. Το 2011 υπερέχει το κοινωνικό ζήτημα, υπάρχει η σκέψη «πώς θα γίνει να κρατήσει περισσότερο», και να «πάει παραπέρα», μπαίνει ως αίτημα το «πραγματική δημοκρατία. Σε καμιά από τις δύο στιγμές δεν κατονομάζεται η καπιταλιστική εξουσία. Σε καμιά δεν υπάρχουν (ούτε τίθεται στα σοβαρά τέτοιο ζήτημα), οι όροι για στρατιωτική αντιπαράθεση με το κράτος, όπως συμβαίνει λ.χ. το Δεκέμβρη του 1944. Και στις δύο στιγμές, στο σημείο εισόδου δηλαδή στην κρίση (2008) και στο αποκορύφωμά της (2011), το κράτος βεβαιώνει πως κινείται στον ίδιο παρονομαστή: όχι πια οργανωτής της κοινωνικής ειρήνης, αλλά επιτελείο του κοινωνικού πολέμου «από τα πάνω».

Β.: Ο Δεκέμβρης εντάσσεται από πολλούς σε έναν δεκαετή κύκλο αγώνων και εξεγέρσεων, εγχώριων και διεθνών. Ωστόσο θα θέλαμε να εντοπίσουμε και τα χαρακτηριστικά που τον διαφοροποιούν από αυτόν τον κύκλο, όχι υπό το πρίσμα της φετιχοποίησης και του ρομαντισμού, αλλά υπό το φως της πολιτικής επιστήμης. Ποια είναι, με λίγα λόγια, η ιδιαιτερότητά του ως γεγονός;

Δ.Π.Α.: Ο Δεκέμβρης δεν είναι «Αραβική Άνοιξη»: δεν μπαίνουμε σε αυτόν έπειτα από δεκαετίες καθεστώτων μπααθικού τύπου, δεν έχουμε δεξιά και ακροδεξιά στο πρότυπο των Αδελφών Μουσουλμάνων, το καθεστώς στην Ελλάδα είναι ακόμα σε θέση να απορροφήσει τους κραδασμούς χωρίς να εξαπολύσει τη βία στην κλίμακα που το κάνει στον αραβικό κόσμο. Ο Δεκέμβρης δεν είναι παρισινά προάστια: η συμμετοχή του παλιού ΣΥΡΙΖΑ, με πολλές αντιφάσεις έστω, είναι «ασπίδα» για την εξέγερση. Το ελληνικό 2008 δεν είναι αγγλικό 2011: η βία, κι ευρύτερα η συμμετοχή,

στην Ελλάδα δεν εξαντλούνται στη μητρόπολη. Και, πολύ κρίσιμο, στην Ελλάδα υπάρχει σοβαρή, ποιοτικά και ποσοτικά, αναρχία και Αριστερά – με τη δεύτερη (όχι μόνη) να συμβάλλει σημαντικά στην «κοινωνικοποίηση» της εξέγερσης.

Η πολιτική επιστήμη διχάζεται. Οι φιλελεύθεροι (στην ουσία: οι κρατικοί) πολιτικοί επιστήμονες κραδαίνουν τον μπαμπούλα της πολιτικής βίας, κάνοντας ανυπόστατες, δημοσιογραφικού τύπου, αναλογίες με την Ιταλία του ’60-’70 και την ένοπλη άκρα Αριστερά της εποχής. Ή αναμασούν αριστοκρατικές κοινοτοπίες περί «λαϊκισμού», «ολοκληρωτισμού» και «άκρων» που συγκλίνουν. Μπορεί η Ακροδεξιά να βρίσκει πρόσβαση στους κρατικούς μηχανισμούς ευκολότερα από το απέναντι «άκρο», μπορεί να μην υπάρχει ολοκληρωτισμός χωρίς κρατικό κέντρο, μπορεί οι επικλήσεις στον «λαό» να ζητούν (μάταια) τον εκδημοκρατισμό ενός καπιταλισμού σε κρίση, και συχνά να μην υπερβαίνουν τα όρια του πολιτικού φιλελευθερισμού. Τέτοιες «λεπτομέρειες», ωστόσο, φαίνεται να μην απασχολούν.

Β.: Έχεις εποπτεία της παραγωγής ακαδημαϊκού -εν στενή ή ευρύτερη εννοία- λόγου σχετικά με την εξέγερση του Δεκέμβρη. Δεν είσαι ο μόνος που έγραψες για την εξέγερση, αλλά δεν είστε και πολλοί. Πώς θα μπορούσαμε να αναμετρηθούμε με αυτή την παραγωγή; Πέρα απ’ το γενικόλογο, ότι το διάβασμα μας κάνει σοφότερους, πόσο σοφότεροι μπορούμε όντως να γίνουμε αναφορικά με τα γεγονότα και τον αντίκτυπο του 2008 ανατρέχοντας στην υπαρκτή σχετική βιβλιογραφία ή στο σύνολο των σχετικών δημοσιεύσεων σε περιοδικά και επιθεωρήσεις;

Δ.Π.Α.: Οι Σωτήρης, Μαρκίδης, Σίμος και Γαβριηλίδης –όπως νωρίτερα, μέσα στον Δεκέμβρη, οι Στανγκανέλλης και Τάκου– ανέδειξαν το ρόλο των κρατικών διανοούμενων. Οι Σταυρίδης, Βραδής, Δαλάκογλου και Τσαβδάρογλου συνέδεσαν εξέγερση και κρίση με τη διάσταση του χώρου. Οι Κιουπκιολής και Κατσαμπέκης ασχολήθηκαν με το ζήτημα της ηγεμονίας: ο Δεκέμβρης ήταν «λαός» ή «πλήθος» – και τι σήμαινε η (μη) σχέση του με το κράτος και τις κοινωνικές τάξεις για τις δυνατότητές του; Οι Κανελλόπουλος, Κοτρωνάκη, Σεφεριάδης, Παπανικολόπουλος

στάθηκαν στα «ρεπερτόρια σύγκρουσης», στην κρισιμότητα των σχέσεων πάνω στις οποίες πάτησε η εξέγερση, στην ιδιαίτερη συμβολή του αντιεξουσιαστικού χώρου και στη στάση του ΣΥΡΙΖΑ τότε.

Όλες αυτές οι προσεγγίσεις μού έμαθαν πράγματα – και από κάποιες πήρα ιδέες για κεφάλαια ολόκληρα. Δεν χτίζουμε από το μηδέν όταν γράφουμε. Από την άλλη, πολλές από τις προσεγγίσεις αυτές –είτε λόγω ροπής στο θετικισμό, είτε λόγω εμμονής σε μια τεχνική γλώσσα και επιχειρηματολογία, που νομίζω αποστέωνε την εξέγερση–, μου έδωσαν ιδέες τι να αποφύγω. Γενικά, ο Δεκέμβρης μου ενίσχυσε μια «αντιακαδημαϊκή» στάση. Δεν εννοώ ενάντια στους πανεπιστημιακούς γενικά. Λέω για τους «επίκουρους», που ειρωνευόταν ένας σημαντικός διανοούμενος της Αριστεράς, ο Άγγελος Ελεφάντης, γιατί δεν τους άρεσε να είναι (όπως ήταν εκείνος) «οργανικοί».

Οι δυο πραγματικότητες

του Κώστα Κωστάκου (oldboy)

Αντί να ξεκινήσω με σκέψεις τωρινές, με σκέψεις που έχουν απόσταση έντεκα χρόνων από τότε, αντιγράφω κάτι που είχα γράψει στο μπλογκ μου στο τέλος του Δεκέμβρη του 2008, αναφορικά με την αλλαγή την οποία σηματοδότησε κατά τη γνώμη μου ο Δεκέμβρης, σε επίπεδο εκπομπής και πρόσληψης του δημόσιου λόγου: «… έληξε οριστικά και αμετάκλητα η δυνατότητα διατήρησης του μονοπωλίου του λόγου στις κοινότητες των παραδοσιακών ΜΜΕ, η δυνατότητα δηλαδή περιχαράκωσης του λόγου και του αντιλόγου μόνο μεταξύ μερικών δεκάδων προνομιακών συνομιλητών, που μιλούν έμπλεοι επώνυμου κύρους από καθέδρας, ενώ στους αναγνώστες της εφημερίδας παραχωρείται μισή σελίδα όπου φιλοξενούνται οι σύντομες επιστολές του πόπολου».

Πριν τα σόσιαλ μίντια υπήρχε ένα βάθρο, μια μονομερής σχέση πομπού-δέκτη, μια μονομερής σχέση ομιλητή-ακροατή. Ο δημόσιος λόγος ήταν ένα θεατρικό που ανέβαινε στη σκηνή, όπου εσένα σου αναλογούσε να το παρακολουθήσεις σιωπηλός. Είτε η παράσταση σου άρεσε και την χειροκροτούσες, είτε, αν δεν σου άρεσε, μπορεί να συζήταγες μετά ιδιωτικά το τι σε χάλασε. Στις τηλεοράσεις, στα ραδιόφωνα και στις εφημερίδες μιλούσαν, έγραφαν, ανέλυαν και εξηγούσαν ποια είναι η πραγματικότητα και από τι συστατικά αποτελείται, οι λίγοι στους πολλούς. Για να βρεις βήμα, έπρεπε να είσαι αρεστός ή εν πάση περιπτώσει οι απόψεις σου να μην ξεπερνούν ένα όριο ανοχής. Και σε κάθε περίπτωση, ακόμη κι αν το έβρισκες, η φωνή σου πνιγόταν μέσα στο γενικότερο πλαίσιο.

Και αν μέχρι τον Δεκέμβρη του 2008 δεν είχε χρειαστεί να αναδειχθεί τόσο πολύ η διάκριση και η διαφορά, αν μέχρι τον Δεκέμβρη ο λόγος των μπλογκς στεκόταν κριτικά απέναντι σε εκφάνσεις της λειτουργίας των ΜΜΕ, αλλά ως εκεί, με τον Δεκέμβρη αναδείχθηκε ένα νέο φαινόμενο: πλέον συνέβαινε στη χώρα κάτι που παρουσιαζόταν με διαμετρικά αντίθετο τρόπο από τα ΜΜΕ και από τα σόσιαλ μίντια. Ο Δεκέμβρης των τηλεοράσεων δεν ήταν ο ίδιος Δεκέμβρης με τον Δεκέμβρη των μπλογκς. Ίδια χώρα, ίδιος μήνας, ίδιος χώρος, ίδιος χρόνος, τελείως διαφορετικοί χωρόχρονοι.

Στον Δεκέμβρη των ΜΜΕ δεν καταγγέλθηκαν μόνο οι βανδαλισμοί, που κράτησαν άλλωστε ελάχιστες μέρες (κι ας μην μπούμε εδώ καθόλου στη συζήτηση πόσο απονεκρωμένη θα ήταν μια κοινωνία, όπου όργανο της δημοκρατικής πολιτείας δολοφονεί δεκαπεντάχρονο και αμέσως μετά επικρατεί ηρεμία, τάξη και ασφάλεια), ενόχλησαν και όλα τα άλλα που διήρκεσαν ολόκληρο τον υπόλοιπο μήνα. Από την παρέμβαση στο δελτίο ειδήσεων της ΕΡΤ, ως τις αναγνώσεις σύντομων κειμένων σε μερικές θεατρικές παραστάσεις, ενόχλησε κυρίως το κλίμα και η ατμόσφαιρα που επικρατούσε, μια ατμόσφαιρα έντονης αμφισβήτησης, αναζήτησης, άρνησης, φτυσίματος στην μούρη της θεσμικής υποκρισίας, του τρόπου που λειτουργούν τα πράγματα. Όλα προξένησαν την ίδια

ιερή αγανάκτηση των ΜΜΕ, όλα αντιμετωπίστηκαν ως κινήσεις βαθιά αντιδημοκρατικές, ως κινήσεις που έβλαπταν τις «αρχές της κοινής μας ζωής» όπως χαρακτηριστικά αναφερόταν σε ένα κείμενο που υπέγραφαν οι Απόστολος Δοξιάδης, Τάκης Θεοδωρόπουλος και Πέτρος Μάρκαρης.

Ενάμιση χρόνο πριν είχε γίνει συγκέντρωση με το πιο απολιτίκ περιεχόμενο που μπορεί να υπάρχει, με το πόσο κακό πράγμα είναι οι φωτιές ας πούμε, αλλά το κύριο πολιτικό χαρακτηριστικό της ήταν ότι γινόταν με κάλεσμα από τα σόσιαλ μίντια, από τα κάτω, χωρίς καπελώματα και αντιπροσωπεύσεις. Όπως τελικά και ένα βασικότατο πολιτικό χαρακτηριστικό του Δεκέμβρη ήταν αυτό: ότι δεν απέκτησε ποτέ επίσημη εκπροσώπηση, έναν θεσμικό φορέα, αντιπροσώπους και αντιπροσωπευόμενους, αλλά παρέμεινε εκτός αναθέσεων και εκτός καθησυχαστικών για το σύστημα οριοθετήσεων.

Ενάμιση χρόνο μετά η χώρα θα έμπαινε στα μνημόνια και μαζί με αυτά σε μια δεκαετία τεράστιας οικονομικής κρίσης. Τα ίδια ΜΜΕ και οι ίδιοι άνθρωποι που άρχισαν τότε να διατείνονται ότι η κρίση είναι πρωτίστως κρίση αξιών, μόνο και μόνο για να αθωώσουν τις πολιτικές των μνημονίων και να μας ωθήσουν στην εσωτερίκευση της δίκαιης τιμωρίας, τον Δεκέμβρη του 2008 αναρωτιούνταν απορημένα και απορημένοι μα τι συνέβη, μα τι έχετε πάθει, τι σας φταίει, γιατί διαμαρτύρεστε;

Η διαφορά οπτικής είναι όχι απλά θεμιτή, αλλά και απαραίτητη σε μια δημοκρατία. Η διαφορά ορατότητας όμως όχι. Τα ΜΜΕ δεν πρόβαλαν απλά έναν ιδεολογικά μονοδιάστατο λόγο, την ίδια ώρα καθιστούσαν αόρατα και απέκρυβαν γεγονότα που δεν εξυπηρετούσαν τις επιδιώξεις του λόγου τους. Στα μπλογκς προβάλλονταν φωτογραφίες και βίντεο από αστυνομική βία, στον Δεκέμβρη των τηλεοράσεων αυτά δεν συνέβησαν ποτέ. Στη δεκαετία των μνημονίων που ακολούθησε, το μάθημα του Δεκέμβρη είχε εμπεδωθεί: δεν υπάρχουν απλά διαφορετικές οπτικές, υπάρχουν διαφορετικές πραγματικότητες. Τα ΜΜΕ δεν σπεκουλάρουν απλά πάνω στην πραγματικότητα, αλλά πριν σπεκουλάρουν, την διαμορφώνουν όσο μπορούν στα μέτρα τους.

Δέκα χρόνια πέρασαν κι άλλο ένα μετά – Για την κατάληψη της Λυρικής

της Μ.Τ.

Φτου ξελευτεριά στη Λυρική. Την Παρασκευή 30/01/09 πάρθηκε το κτίριο της Λυρικής Σκηνής από τα χέρια των ιδιωτών και μετατράπηκε σε έναν ανοιχτό, αληθινά δημόσιο χώρο. Έναν χώρο χωρίς εισιτήριο, χωρίς ειδικότητες και δασκάλους, χωρίς σκηνοθέτες. Γιατί η τέχνη του καπιταλισμού κοιμάται. Δεν είναι σε εγρήγορση, δεν έρχεται σε ρήξη με τις δομές που την καταστρέφουν. Το κεφάλαιο, ο αποικιοκράτης της ζωής μας, έρχεται να επαναοικειοποιηθεί -κλέβοντάς τα- όλα τα νοήματα που δίνουμε στις πράξεις μας.

Δέκα χρόνια πέρασαν κι άλλο ένα μετά, και να ‘μαι δω να γράφω για τότε που μου φαίνεται σαν τώρα. Μου φαίνεται ότι σε λίγο θα με πάρει η μάνα μου – δεν τα ‘μαθες; Η αστυνομία σκότωσε παιδί. Και μετά θα σηκωθώ απ’ όπου και θα τρέξω, να ενωθώ, να χωριστώ στα δύο, να χάσω το κινητό και την όποια ταυτότητα φέρω μέχρι τώρα, να γίνω κάποια που δεν ήξερα ότι είμαι και να το δω στα μάτια του διπλανού που μου το φωνάζει με όλο του το είναι, όταν πετάει αντικείμενα στον αέρα, ότι κι αυτός είναι άλλος πια. Ήμασταν όλοι άλλοι κι όλες αλλιώτικες και τίποτα πια δεν ήταν όπως πριν. Τίποτα δε σήμαινε το ίδιο και οι σημαίνοντες έγιναν ασήμαντοι και οι άσημοι ασημένιοι υψώθηκαν, ενώ όσοι παρέμειναν μόνο καλλιτέχνες κάγκελο έμειναν.

Έτσι ευτυχώς άδειασε λίγο ο χώρος για να μπορέσουμε να δούμε τη θέση μας, την κίνηση μας στο διάστημα –κόντευε μήνας μα κράτησε για πάντα ή έτσι τουλάχιστον νομίζαμε όταν αποφασίζαμε

να καταλάβουμε δημόσιο κτήριο. Τι ξέραμε ‘μεις; Τι δουλειά είχαμε λέει με εξωκαλλιτεχνικούς κύκλους; Γιατί δεν κάναμε λέει μια παράσταση για το θάνατο του Γρηγορόπουλου; Έλα όμως που δε μας καθόριζε η δουλειά μας, έλα που δεν μας καθόριζε η τέχνη μας, έλα που γελάσαμε και θυμώσαμε και γράψαμε κείμενα για να μας βάλουμε εκεί που εμείς ορίζαμε. Κι είχαμε την τόλμη να ξεστομίσουμε μια τρελή φαντασία εν είδει μιας μαλακίας έτσι στην πλάκα – ρε γιατί δεν κλείνουμε τη Λυρική; Κι είχαμε την τύχη να (ξανα)συναντηθούμε –χορεύτριες, χορογράφοι, σκηνοθέτες, φυσικοί, μουσικοί, συνεργιάδες, ηθοποιοί, φωτογράφοι, άνεργες, ερασιτέχνες, τεχνίτες πολεμικοί, ποιητές και υπάλληλοι, όλοι και όλες– άνθρωποι μόνο, με όλες τις ιδιότητες του κόσμου στο τσεπάκι. Δίπλα στην προκήρυξη για την Κούνεβα. Γιατί να ξέρετε ότι και γι αυτό κατελήφθη η Λυρική. Για την Κούνεβα και τους συλληφθέντες, να κάνουμε πράγματα, να μαζέψουμε λεφτά. Όχι μόνο επειδή, εν μέσω τέτοιων κοινωνικών ρήξεων, ο οργανισμός της Λυρικής συνέχιζε ακάθεκτος με Ζιζέλ κι έτσι αποτελούσε ιδανικό στόχο για να συμβολοποιηθεί το αίτημα των ημερών.

Στα υπόλοιπα αυτοσχεδιάσαμε. Εννιά μέρες αυτοσχεδιάζαμε. Τι θα πούμε στο θυρωρό στις 8 το πρωί που πήγαμε; – Γεια σας, συγγνώμη ήρθαμε να κάνουμε κατάληψη. Έχετε την καλοσύνη να εγκαταλείψετε το κτήριο; – Άντε και μπήκαμε – δεν το πιστεύουμε-, τώρα τι κάνουμε; Συνέλευση. Πρόγραμμα επανοικειοποίησης της Ελεύθερης Λυρικής Σκηνής. Ή μήπως Ελεύθερης Λαϊκής Σκηνής; Θα δούμε. –Εγώ πάντως θα γράψω κείμενο – Εμείς πάμε για πανό, πώς ανεβαίνουμε ταράτσα; – Blog πρέπει να φτιάξουμε άμεσα – Έφερε ηχεία! Το Bolero στη διαπασών 8 το πρωί στην Ακαδημίας, πάρτι ενίσχυσης ρε παιδιά, – όχι, μαθήματα χορού επί λυρικής σκηνής – ΚΑΙ ΤΑ ΔΥΟ. Κουκλοθέατρο, και τα παιδιά μας στο παιχνίδι. Είχαμε ραδιόφωνο.

Εξεγερμένα μπαλέτα στο δρόμο, ζωγραφική στο δρόμο, μουσική στο δρόμο, παιχνίδια στο δρόμο, οι δρόμοι μας ανήκουν –έστω η Ακαδημίας και λίγο η Χαριλάου κλεισμένη με βελούδινο μπορντό

σκοινί με χρυσά κρόσσια.

Εξακόσια άτομα συνέλευση στην κεντρική σκηνή. Ειπώθηκαν τα πάντα. Πέρασαν οι πάντες. Να δουν τι γίνεται, να ξεκουραστούν από την αγωνία του Δεκέμβρη, να αφήσουν κάποιον άλλο να τρέξει αντί για αυτούς, να γκομενίσουν, να χορέψουν, να ψάξουν τα παιδιά τους, να μιλήσουν πολιτικά, για την τέχνη τους ή και όχι, να νιώσουν επικίνδυνα, να ενηλικιωθούν πολιτικά, να προτείνουν, να αναλάβουν, να τσαντιστούν και να αποχωρήσουν, να σκεφτούν μα γιατί δεν το 'χαμε κάνει νωρίτερα ή μπορεί και να σκεφτούν τι δουλειά έχω 'γω εδώ. Κάποιες μπορεί να σκέφτηκαν το «και μετά», κάποιοι την «κληρονομιά». Θέλαμε να έχει σημασία κι ας μην είχε μετά. Εννιά μέρες κι εννιά νύχτες αυτονομίας, ελευθερίας, δημιουργίας κι αυτοοργάνωσης στην πράξη, με το κομμάτι της τέχνης που εμείς αγαπάμε να μπαίνει σε πρώτο πλάνο.

Λυσσάξαμε, το ζήσαμε διονυσιακά, το είδαμε καταστασιακά, το συζητήσαμε ταξικά, το θέσαμε εργασιακά – ίσως και συντεχνιακά. Όμως το ζήσαμε, το χορέψαμε, το τραγουδήσαμε, το βγάλαμε από μέσα το κακό που μας είχε βρει και βάλαμε στη θέση του πολιτικά υποκείμενα – γιατί: Τι θα το κάναμε όλο αυτό που ζήστηκε το Δεκέμβρη; – Και το αφήσαμε παρακαταθήκη, όποιος θέλει να το χρησιμοποιήσει , να το επικαλεστεί, να το απορρίψει. Στη χειρότερη, να γίνει μια ανάμνηση για να κάνουμε τις καμπόσες στα παιδιά μας όταν κλαίμε κρυφά τα βράδια και τους έξυπνους σε άρθρα και στις παρέες όταν φτάσουμε μεγάλοι. Λίγο το 'χεις;

Θα ξαναβρεθούμε όμως νωρίτερα… σας θέλω fit.

Δεκέμβρης: Η εξέγερση που άλλαξε τα media

του Άρη Χατζηστεφάνου

«*θα μας απαγάγουν*», εκμυστηρευόταν με τρόμο ο εκδότης μιας μεγάλης αθηναϊκής εφημερίδας σε διευθυντικά στελέχη της επιχείρησής του, καθώς οι φλόγες του Δεκέμβρη του 2008 φώτιζαν την Αθήνα και άλλες μεγάλες πόλεις της Ελλάδας. «*Δεν ήταν σχήμα λόγου, το πίστευε*», μου έλεγαν τότε γνωστοί δημοσιογράφοι, που είχαν σχεδόν καθημερινή επαφή μαζί του.

Ένας αστός που φοβάται όχι απλώς για την επιβίωση της κυβέρνησης που βρίσκεται στην εξουσία και εκπροσωπεί τα συμφέροντά του, αλλά για την ίδια του τη ζωή, είναι ένα φαινόμενο που συναντάται σπάνια στην ιστορία του καπιταλισμού. Και αυτός ο φόβος, όσο αβάσιμος και αν ήταν, θα άλλαζε για πάντα την πορεία των ελληνικών ΜΜΕ, βάζοντας οριστικά τέλος σε αυτό που θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε σαν ενημέρωση στα χρόνια της μεταπολίτευσης.

Ο φόβος δεν αφορούσε την ίδια τη δράση των εξεγερμένων, η οποία στο κάτω-κάτω θα μπορούσε να ελεγχθεί έστω και με μεγάλο κόστος από το στρατό (όπως φέρεται να πρότεινε η Ντόρα Μπακογιάννη και όπως δήλωσε δημοσίως ο Στέφανος Μάνος). Σχετιζόταν με το γεγονός ότι μεγάλα τμήματα του πληθυσμού δεν ήταν έτοιμα να καταδικάσουν την εξέγερση, όπως θα περίμενε κανείς από τον μικροαστικό κορμό μιας κοινωνίας που συνηθίζει να τρέφεται με νόμο και τάξη. Και μόνο το γεγονός ότι ακραία συντηρητικοί δημοσιογράφοι και σχολιαστές του ΣΚΑΙ αναγκάζονταν να κάνουν διάκριση ανάμεσα στην καταστροφή μικρών καταστημάτων και στο σπάσιμο τραπεζών (σαν να αναγνώριζαν εμμέσως ότι υπάρχει μια λογική πίσω από την καταστροφή μιας τράπεζας) αντικατόπτριζε το κλίμα που επικρατούσε σε σημαντικά τμήματα της κοινωνίας.

Αυτό το γεγονός όμως έφερνε τους ιδιοκτήτες των ΜΜΕ αντιμέτωπους με μια κατάσταση που δεν είχαν αντιμετωπίσει μετά την πτώση της δικτατορίας. Πώς προωθείς στο σύνολο του πληθυσμού θέσεις και απόψεις με τις οποίες διαφωνεί μεγάλο τμήμα του ακροατηρίου σου, χωρίς να χάσεις σημαντικά ποσοστά αναγνωσιμότητας, ακροαματικότητας ή τηλεθέασης; Πριν από το Δεκέμβρη και την οικονομική κρίση που ακολούθησε, η απάντηση ήταν απλή: φροντίζεις το μήνυμά σου να κυριαρχεί στις σελίδες των εφημερίδων και τους δέκτες των τηλεοράσεων αλλά αφήνεις αρκετές εναλλακτικές φωνές (αυτό που συνήθως αποκαλούσαμε «αριστερά άλλοθι») να εκφράζουν την αντίθετη άποψη. Με αυτό τον τρόπο τα ΜΜΕ εξυπηρετούσαν το διττό ρόλο ενός δημοσιογραφικού οργανισμού στον καπιταλισμό: από τη μία είναι φορείς και μεγάφωνα της κυρίαρχης ιδεολογίας αλλά παράλληλα μπορούν να είναι και κερδοφόρες επιχειρήσεις ικανοποιώντας διαφορετικά ακροατήρια.

> *Παρεμπιπτόντως η μοναδική στιγμή στην μέχρι τότε δημοσιογραφική μου καριέρα, που είχα δει να παραβιάζεται αυτό το μοντέλο ήταν το «μιντιακό πραξικόπημα» που πραγματοποιήθηκε μετά την παράδοση από του Αμπντουλάχ Οτζαλάν στην Τουρκία, όταν το σύνολο των ΜΜΕ έλαβε εντολή να στηρίξει άνευ όρων την κυβέρνηση Σημίτη.*

Ο Δεκέμβρης όμως και τα γεγονότα που ακολούθησαν απαιτούσε ένα μιντιακό πραξικόπημα διαρκείας και μάλιστα με ποιοτικά διαφορετικά χαρακτηριστικά. Απαιτούσε να κρύψεις πληροφορίες και φωτογραφίες, όπως έκανε ο Ελεύθερος Τύπος με τις φωτογραφίες του Τσιρώνη και τους οπλοφόρους ΜΑΤατζήδες. Απαιτούσε να εφεύρεις ψεύτικα αρχαία ρητά, όπως έκανε… πάλι ο Ελεύθερος Τύπος με την υποτιθέμενη ρήση του Ισοκράτη για τη δημοκρατία. Δημοσιογράφοι έπρεπε να λένε ψέματα ότι κάηκε η Εθνική Βιβλιοθήκη (Τα Νέα) και διευθυντές καναλιών να προβλέπουν ένα νέο κύμα ένοπλων τρομοκρατικών οργανώσεων (ΣΚΑΙ).

Αυτό το μιντιακό πείραμα αποτέλεσε και την καλύτερη

προετοιμασία των μεγάλων εκδοτικών και τηλεοπτικών ομίλων για το πογκρόμ προπαγάνδας που θα ξεκινούσαν λίγα χρόνια αργότερα με την επιβολή των μνημονίων. Τη στιγμή που ο κόσμος αφουγκραζόταν, έστω και ασυνείδητα, τη μεγάλη κρίση που ερχόταν (με τον ίδιο τρόπο που κάθε μεγάλη εξέγερση προηγείται και προβλέπει μια μεγάλη κρίση) οι ιδιοκτήτες των ΜΜΕ ετοιμάζονταν απόλυτα συνειδητά να αντιμετωπίσουν την οργή του κόσμου.

Προφανώς ο μηχανισμός των ΜΜΕ δεν ήταν έτοιμος για μια τέτοια αλλαγή. Μεγάλες εφημερίδες, όπως πχ αυτές του συγκροτήματος Λαμπράκη, δεν τολμούσαν μέχρι τότε να διασπείρουν ψευδείς ειδήσεις ή να τυπώνουν πρωτοσέλιδα που θύμιζαν προπαγανδιστικές αφίσες του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Εφεδρείες παλιών δημοσιογράφων αλλά και νέοι συντάκτες που έκαναν τα πρώτα τους βήματα στο προηγούμενο σκηνικό, κρατούσαν ισχυρές αντιστάσεις. Ο Ρούσος Βρανάς μπορούσε να γράφει στα Νέα ότι η πραγματική βία δεν είναι αυτή των εξεγερμένων αλλά της αστυνομίας, της δικαιοσύνης, των τραπεζών και της κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Ο Θύμιος Καλαμούκης μπορούσε να απαντά ζωντανά στον αέρα στα υστερικά επιχειρήματα του Άρη Πορτοσάλτε για τα επεισόδια στο κέντρο της Αθήνας. Τέτοιου είδους θύλακες ανεξάρτητης ενημέρωσης έπρεπε να σιγήσουν πάση θυσία, ακόμη και αν το κόστος ήταν τεράστια ποσά σε κυκλοφορία και έσοδα από διαφημίσεις. Δημοσιογράφοι έπρεπε να φιμωθούν με την απειλή της απόλυσης και άλλοι να απομακρυνθούν άμεσα. Η διαδικασία αυτής της αλλαγής διήρκεσε περίπου τρία χρόνια και ολοκληρώθηκε με την επιβολή του πρώτου μνημονίου, όταν η οικονομική κρίση προσέφερε και το απαραίτητο άλλοθι για τις μαζικές απολύσεις δημοσιογράφων.

Όσο όμως τα κυρίαρχα μέσα δημιουργούσαν ένα μονομπλόκ ενημέρωσης, τόσο η πρωτοκαθεδρία τους αμφισβητούνταν από νέες μορφές ενημέρωσης που εμφανίζονταν για πρώτη φορά στο διαδίκτυο. Η κάλυψη των γεγονότων το βράδυ της δολοφονίας από το Athens Indymedia αποτέλεσε αυτό που θα λέγαμε αλλαγή παραδείγματος στον τρόπο διάχυσης και ελέγχου πληροφοριών. Ένα

μέσο, που από τη φύση του αρνείται την υποτιθέμενη «αντικειμενικότητα» της αστικής ενημέρωσης, κατάφερνε να προσφέρει πιο ακριβείς και καλύτερα διασταυρωμένες πληροφορίες. Το μονοπώλιο στη ροή πληροφοριών αμφισβητούνταν ριζικά, γεγονός που έπαιξε καθοριστικό ρόλο και στον τρόπο ενημέρωσης των πολιτών στην κρίσιμη δεκαετία των μνημονίων που ακολούθησε.

Το μαύρο σκηνικό που άρχιζαν να δημιουργούν τα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης γεννούσε αυτομάτως το δικά του αντισώματα.

«Ένοχος, ένστολος και δολοφόνος, ούτε ο πρώτος ήταν ούτε και ο μόνος»

του Sotrek*

«Μπάτσοι-γουρούνια-δολοφόνοι», «Τώρα ανταμώνουν παντού τη φωτιά, μπάτσοι γουρούνια δολοφόνοι», «No justice, no peace», «Fuck the police», «Από μπάτσο νεκρός σημαίνει πόλεμος», «Ένοχος, ένστολος και δολοφόνος, ούτε ο πρώτος ήταν ούτε και ο μόνος», «Νεκρός από σφαίρες της αστυνομίας, αυτό είναι το κράτος της δημοκρατίας», «Το κράτος σημαδεύει, οι μπάτσοι πυροβολούν», «Δεν ξεχνάμε, δεν συγχωρούμε», «15 χρονών νεκρός, η μαγκιά σας κοστίζει 2 ευρώ, όσο κάνει μια σφαίρα», «Το αίμα κυλάει εκδίκηση ζητάει», «Καλό ταξίδι σε ακόμη έναν αδικαχαμένο», «Ποιος θα μας φυλάξει από τους φύλακες;», «Δολοφόνοι με στολή», «Κανείς δεν σκότωσε από λάθος, γαμιούντε οι μπάτσοι και το κράτος», «Μαύρη κατάρα στων γουρουνιών τη φάρα», «Όταν οι μπάτσοι σκοτώσουν τα παιδιά σας, τότε θα βγείτε και εσείς από τα κλουβιά σας», «Να γίνει η θυσία του Αλέξη, θηλιά στο λαιμό τους»…

Αυτά ήταν κάποια από τα πανό που σηκώθηκαν εκείνες τις μέρες του Δεκέμβρη από οπαδούς σε όλη την Ελλάδα. Και δεν ήταν μόνο τα πανό. Ήταν οι ανακοινώσεις, οι συγκρούσεις με την αστυνομία, η συμμετοχή χιλιάδων οπαδών στις διαδηλώσεις στην Αθήνα και σε όλες τις μεγάλες πόλεις της χώρας. Αν τα διαβάσει κανείς τώρα χωρίς να έχει εικόνα της κατάστασης θα νομίζει πως επρόκειτο για «εισβολή αναρχικών στοιχείων» στις κερκίδες. Ο λόγος των οπαδών εκείνες τις μέρες αλλά και τον επόμενο χρόνο, και τον μεθεπόμενο, και σε κάθε μαύρη «επέτειο» της 6ης Δεκέμβρη δεν είχε μόνο αντιμπατσικά χαρακτηριστικά. Είχε βαθιά αντιεξουσιαστικά χαρακτηριστικά, είχε χαρακτηριστικά που αμφισβητούσαν, αναδεικνύοντας την καταστολή που οι ίδιοι οι οπαδοί γνωρίζουν στο πετσί τους, την κανονικότητα και το σύστημα που γεννάει δολοφόνους.

Έγραφαν οι Radical Fans United στο φανζίν τους τον Φεβρουάριο του 2009: «Δεν ήταν τυχαίες όλες οι κινήσεις που έγιναν. Εξάλλου εμείς οι οπαδοί γνωρίζουμε από πρώτο χέρι τι σημαίνει αναίτια καταστολή. Σχεδόν ο καθένας μας έχει γευτεί πως είναι ο κάθε κομπλεξαρισμένος ψευτόμαγκας που κάποιοι τον τσιτώσανε και του βάλανε τη στολή, να σε βρίζει και να σε βαράει χωρίς λόγο. Στις λάσπες στο δασάκι, στον υπόγειο στη Βικτώρια, στην (πρώην) χωμάτινη στη Λιβαδειά, στο Γαλλικό ποταμό, στα τρένα ή στις σκάλες του Αλεξάνδρειου…

> *Αυτή τη φορά όμως ο φόβος έσπασε, η οργή ξεχείλισε… Οι οπαδοί σε όλη τη χώρα συμμετέχουν μαζικά στις διαδηλώσεις, είτε μεμονωμένα είτε ακόμα με δικά τους οργανωμένα μπλοκ.*

Από τις 7 Δεκεμβρίου και μετά η αστυνομία σε κάθε γήπεδο της χώρας αποτελεί κόκκινο πανί. Το αυθόρμητο κατέβασμα τόσων ανθρώπων στους δρόμους σε όλη την Ελλάδα δημιούργησε πέραν όλων των άλλων ένα ακόμη συναίσθημα: τώρα κουμάντο κάνουμε εμείς! Όχι γιατί δεν μασάμε, όχι γιατί είμαστε απείρως περισσότεροι, αλλά γιατί έχουμε το δίκιο με το μέρος μας (όπως λέει και το γνωστό σύνθημα)».

Το σημαντικότερο στοιχείο στο πώς βίωσαν οι κερκίδες την δολοφονία του Αλέξη δεν ήταν οι αντιδράσεις τους εκείνες τις μέρες του 2008. Ήταν η στάση τους και ο λόγος τους, η μνήμη τους τις επόμενες χρονιές. Ήταν το γεγονός πως μέσω της στυγερής δολοφονίας και της εξέγερσης που ακολούθησε, στο παιχνίδι μπήκε και ο κόσμος των γηπέδων. Ήταν από το 2008 και μετά όπου άρχισαν σε μαζικό επίπεδο να βγαίνουν πανιά στις κερκίδες για πολιτικά και κοινωνικά θέματα, ειδικά την περίοδο του 2011-12, το καλοκαίρι του δημοψηφίσματος αλλά και πολλά πανό αντιφασιστικά – αντιρατσιστικά. Το σημαντικότερο λοιπόν όλων ήταν πως, όπως και σε άλλα κοινωνικά κομμάτια και δη στη νεολαία και στη νέα γενιά, έτσι και σε ένα μεγάλο ποσοστό ανθρώπων γηπεδικών, ο Δεκέμβρης γέννησε μια συνθήκη αντίστασης, έναν λόγο και μια στάση ενάντια στο υπάρχον και στις κυρίαρχες πολιτικές επιλογές. Για να μην παρεξηγηθούμε, δεν φτάνουμε στο συμπέρασμα πως μέσω του Δεκέμβρη και των γεγονότων του 2008, ξαφνικά οι οπαδοί έγιναν επαναστατικά υποκείμενα και έληξαν όλες οι αντιφάσεις που «παίζουν» στο χώρο των γηπέδων και όλα τα κακώς κείμενα με πρώτο και κύριο την ανεξέλεγκτη οπαδική βία. Όμως το γεγονός πως εκείνες τις μέρες αλλά και στις διαδηλώσεις των «επετείων» διαδήλωναν μαζί στους δρόμους αντίπαλοι οπαδοί και έστω και για κάποιες στιγμές τα βλέμματα όλων ήταν στραμμένα σε αυτούς που έπρεπε, είναι κάτι που δεν ξεχνιέται, είναι κάτι που μέχρι και τώρα μνημονεύεται από πολλούς που ασχολούνται με τα γήπεδα.

Φέτος, έντεκα χρόνια μετά, οι οπαδοί στα γήπεδα συνεχίζουν να μην ξεχνούν. Το καλοκαίρι με αφορμή την αποφυλάκιση του Κορκονέα οπαδοί της ΑΕΚ και του Παναιτωλικού σήκωσαν πανό ενάντια στην συγκεκριμένη απόφαση. «Το κράτος σκοτώνει και μετά αθωώνει» έλεγε το πανό των Αεκτζήδων ενώ στο Αγρίνιο οι οπαδοί του Παναιτωλικού έγραψαν: «Το αίμα νερό δεν γίνεται».

Φέτος, έντεκα χρόνια μετά την «κληρονομιά του Δεκέμβρη» όπως λένε πολλοί, οι γραμμές αυτές γράφονται την ώρα που η μία κερκίδα μετά την άλλη σηκώνει πανό αλληλεγγύης στους σεισμόπληκτους Αλβανούς, συγκεντρώνει τρόφιμα και είδη πρώτης

ανάγκης και υπογράφει ανακοινώσεις με τίτλο: Η ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΟΠΛΟ ΜΑΣ! Όπως γράψαμε και προηγουμένως, όλα συνδέονται με έναν τρόπο – η, ας την πούμε, ριζοσπαστικοποίηση των γηπέδων, και τα άμεσα κοινωνικά και πολιτικά πολλές φορές αντανακλαστικά των κερκίδων με αυτό που άφησε ο Δεκέμβρης του 2008. Και αν βγουν διάφοροι έξυπνοι και πουν για τα μακεδονικά και τα πανό υπέρ της Μακεδονίας να πούμε το εξής: αριθμητικά, δεν υπάρχει σύγκριση των πανό που βγήκαν, ας πούμε για το ζήτημα των προσφύγων και προς υπεράσπισή τους, και αυτών που βγήκαν για το μακεδονικό. Αλλά το σημαντικότερο είναι πως τα περισσότερα πανό για τη Μακεδονία ήταν ανυπόγραφα ενώ τα άλλα… με φαρδιές πλατιές υπογραφές. Και έχει τη σημασία του αυτό στη σημειολογία των κερκίδων.

Για το τέλος; Άμυνα, άμυνα, άμυνα… Τα τελευταία χρόνια και ειδικά το τελευταίο διάστημα η καταστολή είναι στο κόκκινο. Το κράτος και τα αφεντικά με την αστυνομία τους αλωνίζουν. Οι άμυνες πρέπει να είναι σκληρές. Η υπεράσπιση των «εστιών» μας, των «δοκαριών» μας πρέπει να επιτευχθεί με κάθε τρόπο. Ο καθένας στο μετερίζι του και στο χώρο του, ενωμένοι και αλληλέγγυοι, να μη χάσουμε «κεκτημένα». Και μετά βλέπουμε…

*Ο Sotrek συμμετέχει στη συντακτική ομάδα του περιοδικού HUMBA!